
Viestintäfilosofia ja tiedotustutkimuksen problematiikka

Lähtökohtia tiedotusopin reanalyysiin

Ensio Puoskari

Hyödyntämällä Grossbergin laajaa viestintäteoriaa koskevaa tuotantoa pyrin seuraavassa artikkelissa hahmottelemaan lähtökohtia tiedotusopin teoriahistorian reanalyysille. Sen tavoitteeksi voidaan ottaa sellaisen tiedotustutkimuksellisen problematiikan määrittely, joka tarjoaa edellytyksiä tiedotusopillisten kysymysten filosofiseen analyysiin.

Tarkastelun kohteeksi olen valinnut viisi viestinnän ideaalimallia. Ne ovat lineaarinen, interaktionistinen, strukturalistinen, transkendentiaalinen ja prosessuaalinen malli. Tässä artikkelissa voi vain antaa kalpean aavistuksen kuhunkin malliin kytkeytyvän teoreettisen problematiikan 'finesseistä'.

Aluksi

Viestinnän filosofiaa käsittelevissä artikkeleissaan (1979a, 1979b, 1982a, 1982b, 1982d, 1984a) Grossberg kehittää tavanomaisen jaon empiirinen vs. kriittinen (tai kvantitatiivinen vs. kvalitatiivinen) ylittävää tapaa jäsentää tiedotustutkimuksen kenttää. Tämä tapahtuu edellä mainittujen viiden erilaisen ideaalisen viestintämallin avulla, jotka Grossberg ymmärtää regulatiivisesti: mikään niistä

ei ole jäännöksittä kiinnitettävissä tiettyyn filosofiseen perinteeseen tai yhteiskunnalliseen viitekehykseen. On pikemminkin sääntö kuin poikkeus, että niissä artikuloidaan samanaikaisesti useampia filosofisia lähtökohtia ja hyödynnetään mitä moninaisimpia yhteiskuntatieteellisiä metodologioita. Jos näin on, silloin on kiinnostavaa tarkastella millaiset kytkennät ovat toimivia ja mitkä taas eivät. Ja juuri näitä teorioiden välisiä yhteismitallisuuksia ja yhteismitattomuuksia Grossberg jäljittää omissa viestintäteoreettisissa ajattelussaan.

Näihin teorioihin sisältyvä merkitystä, subjektia ja representaatiota koskeva teoreettinen problematiikka johtaa viestinnän käsitteen problematisointiin. Mutta myös toisin päin. Viestinnän käsitteen filosofinen tutkimus pakottaa meidät ajattelemaan uudelleen joitakin filosofiseen perinteeseemme liittyviä perusoletuksia, erityisesti Descartes'ista lähtien länsimaista ajattelua hallinnutta binaarioppositiota subjekti vs. objekti, jossa "erillinen tietoisuus löytää itsensä ulkoisen maailman, objektiivisen todellisuuden 'sisältä', mutta erillään siitä" (1979b, 190).

Viestinnän käsitteen 'dekonstruktivisessa'

luennassa Grossbergille on kyse siitä, että ”ne kategoriat, jotka mielletään kokemukseemme ja teorioihimme kuuluviksi, täytyy nähdä koodeina ja käytäntöinä, halun ja vallan suhteiden läpikäymisenä” (1982b, 84). Grossberg haluaa tällaisella luennallaan vapauttaa viestinnän käsitteen sen annettuna otetusta tai niin kuin hän itse sanoo transkendentiaalisen merkityn asemasta.

Grossbergin viestinnän käsitteen kyseenalaistamisen ja tiedotustutkimuksen diskursiivisten käytäntöjen purkamisen lähtökohdat on jäljitettävissä hänen varhaisimmista artikkeleistaan saakka. Erityisesti Williamsin ajattelu on antanut virikkeitä tiedotustutkimuksen transkendentiaalisten käsitteiden kritiikille. Se, mitä Grossberg seuraavassa sanoo Williamsin ajattelussa tapahtuneesta muutoksesta 1970-luvun kuluessa on sovellettavissa myös siihen tapaan, miten Grossberg viestinnän filosofiaa käsittelevissä artikkeleissaan pyrkii siirtämään viestinnän teoreettisen basiksen pois sen transkendentiaaliselta perustaltaan sen teoreettisiin käytäntöihin:

”Williamsin kielessä tapahtunut siirtymä – teksteistä käytäntöihin, rakenteesta muotoon, totaliteetista hegemoniaan – on merkittävä, koska se edustaa alinomaista pyrkimystä välttää abstrahoinnasta viestintää erilleen todellisen elämän tilanteesta. Teksteillä, rakenteilla ja totaliteeteilla on taipumusta johtaa meidät pois historiallisen viitekehyksen sisällä käytävästä valtakamppailusta, ’prosessin tiedostamisesta’. Tämä kamppailu muodostaa joka-päiväisen elämämme kulttuurin aktiviteetin” (1977, 347).

Tiedotustutkimuksen kohdalla tämä on merkinnyt Grossbergin mukaan sitä, että normaalitiede on joutunut sulkemaan itsensä tutkimuskohteenaan olevien yhteiskunnallisten käytäntöjen ulkopuolelle. Samalla Grossberg kuitenkin korostaa, etteivät teoriat ole täydellisesti

lingvistisiä. Teorian sanaston ja materiaalisuuden olemassaolon välillä on aina yhteyksiä – Hallin yhteiskunnallis-historiallisia käytäntöjä tai Williamsin kokemuksen struktuureja – jotka luovat olemassaolon mielen ja juuri se, mistä tämä eletyn kokemuksen mieli tulee, liittyy subjektirakenteita säätelevään kommunikatiiviseen toimintaan.

Lineaarinen malli

Grossberg jäljittää lineaarisen mallin ’lähtöteorioita’ aina Descartes’n ajattelusta. Hän (1982a, 173) toteaa, että viestinnän ns. lineaarisen tai siirtomallin käsitys informaatiosta ’vastaavuutena’ tai ’siirtona’ on tarjonnut viitekehyksen, jonka avulla useimmat tiedotustutkijat ovat viestinnällisiä ongelmia jäsentäneet.

Kun tähän liitetään psykologian puolelta behavioristinen subjektikäsitelmä ja empiirisen sosiologian funktionalistinen yhteiskuntakonseptio, meillä onkin koossa empiirisen tiedotustutkimuksen ydinuskomuksia ohjaavat teoreettiset käytännöt. Näillä on olennainen merkitys selvitettäessä, millaiseksi kommunikatiiviseksi toimijaksi subjekti empiirisessä tiedotustutkimuksessa on mielletty.

Edellä sanotusta huolimatta Grossbergille tuottaa hankaluuksia kiinnittää valtavirtaa tai empiiristä tiedotustutkimusta tiettyyn filosofiseen perinteeseen. Onko tästä tehtävä se johtopäätös, että perinne on teoreettisesti köyhää mutta metodologisesti vahvaa? Tiettyssä määrin tämä näkemys on kohdallinen, sillä jo empiirisen tutkimuksen alkuvaiheessa metodologian ja teorian välinen ristiriita on ollut esillä. Tästä ristiriidasta kuvaavana esimerkkinä kerrottakoon kaksi anekdoottia Princetonin radioprojektin liepeiltä.

Metodologisesti suuntautunutta linjaa edustava Lazarsfeld kuvaa muistelma-artik-

kelissaan radioprojektille asettamiaan päämääriä näin: ”Halusin ohjata monen tyyppistä tutkimusta niin... että *metodologinen* kokemukseni lisääntyisi — ja se on kuten tiedät minun päämielenkiintoni kohde tutkimuksessa. Radio on aihe, jonka ympärillä voidaan kokeilla minkä tyyppisiä tutkimusmetodeja tahansa” (Lazarsfeld 1969, 306; kurs. EP). Adorno kuvaa omassa muistelmia-artikkelissaan radioprojektin ja oman teoriasensa välistä ristiriitaa näin: ”Tässä syy minun väärinkäsitykseeni (jonka tajusin vasta myöhemmin); minulta ei odotettu suinkaan näkemyksiä musiikin ja yhteiskunnan välisistä suhteista vaan *informaatiota*” (Adorno 1969, 344; kurs. EP).

Lineaarisen mallin ’ydinuskemukset’ ovat yhdenmukaiset ’naturalistisen’ sosiologian kanssa, erityisesti Lazarsfeldin empiirinen, markkinasuuntautunut ja Mertonin funktionalistinen sosiologia (siihen sisältyvine middle range -teorioineen) ovat olleet sitä ohjavia yhteiskunnan rakenteistumista koskevia teorioita (kts. Delia 1987, 46-54, 65-69). Kolmannen merkittävän yhdysvaltalaisen sosiologin Parsonsin systeemiajattelu ei yllättävää kyllä näytä jättäneen näkyviä jälkiä tiedotustutkimukseen. Myöskään Parsonsin omasta tuotannosta on vaikea löytää selvästi esiinluettavia kohtia, joissa hän olisi pohtinut viestinnän ilmiöitä oman yhteiskuntateoriasensa näkökulmasta. Suoraan Parsons on ottanut kantaa tiedotusopillisiin kysymyksiin kommentoimalla Bauerien massayhteiskuntateorioita käsittelevään artikkeliin sisältyvää käsitystä massayhteiskunnan eristyneestä subjektista (Parsons & White 1960).

Filosofiaa ja sosiologiaa merkittävämmiin tiedotustutkimuksen valtaviiran ajatteluun ovat vaikuttaneet sosiaalipsykologiset ja psykologiset näkemykset yksilön käyttäytymisestä. Ne tulevat tiedotustutkimukseen ennen muuta Hovlandin ja Lewinin kautta (kts Delia

1987, 55, 63-65). Keskeisinä empiirisen paradigman perustajina mainitaan tavallisesti neljä nimeä: Lazarsfeld, Hovland, Lewin ja Lasswell. Viides ulkojäsen tässä klaanissa on Schramm. Heidän toimestaan empiirisen tiedotustutkimuksen kohteeksi nousi kolme aluetta: sen metodologiset kysymykset (Lazarsfeld, Merton), vaikutustutkimuksen ’psykologisointi’ (Lewin, Hovland) ja viestinnän siirtomalli (Lasswell, Schramm).

Valtavirran tutkijoiden viestintätäkäsityksen taustalla on liberalistis-pluralistinen yhteiskuntakäsitys. Tämä tulee selvästi ilmi siinä tavassa, jolla he 1950-luvulla torjuvat Frankfurtin koulun ’kulttuuripessimismin’. Kriittisen teorian ’populaarin maun’ kritiikki on perustetonta ja ’korkean kulttuurin’ normien nostaminen joukkoviestinnällisten tekstien mittapuuksi johtaa ainoastaan totalitaarisen autoratistisen korvautumiseen elitistisellä autoratistilla. Hallin näkemyksen mukaan liberalistis-pluralistinen käsitys kuitenkin johtaa vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen legitimointiin ja sen käsitysten ottamiseen tutkimuksessa itsestäänselvyyksinä: ”Sen sijaan että olisi kysynyt ’toimiiko pluralismi’ ja ’miten pluralismi toimii’ se väitti ’pluralismi toimii’ — minkä jälkeen se keskittyi mittaamaan täsmällisesti ja empiirisesti sitä, miten hyvin se toimii. Tämä profetian ja toivon sekoitus yhdessä brutaalien, kovapäisen, behavioristisen positivismin kanssa tarjosi juovuttavan teoreettisen sekoituksen, joka kävi kauan aikaa ’puhtaasta tieteestä’” (Hall, 1982, 59).

Valtavirran tutkijoiden (mm. Blumler 1983, Lazarsfeld & Merton 1957, Rosengren 1983) mukaan vaikka joukkoviestintä kieltämättä onkin triviaalia ja joskus esteettisesti täysin mautonta, on se kaikesta huolimatta erilaisten ’ruohonjuuritason’ kulttuuristen perinteiden heijastusta ja sillä on täten olemassaolon oikeus demokraattisessa yhteiskunnassa.

Liberalistis-pluralistisen näkemyksen mukaan viestintä tulee laajemminkin nähdä vapaaksi ja avoimeksi markkinapaikaksi. Se muodostaa poliittisten näkemysten, yhteiskunnallisten liikkeiden ideologioiden ja kulttuuristen perinteiden vaihto- ja keskustelufoorumin, jonka tarjonnasta yleisö voi vapaasti mieltymystensä mukaan valita ja omaksua mitä haluaa. Rakenteellisista ja muista rajoituksista huolimatta joukkoviestimet kokonaisuutena muodostavat foorumin, jossa paikalliset ja etniset kulttuurit saavat äänensä kuuluviin siinä missä valtaapitävätkin ja jossa myös kansallinen konsensus syntyy.

Liberalistis-pluralistisissa viestintänäkemyksissä ei katsota vallan olevan niin keskittyntä yksin käsiin, että joku tietty ryhmä voisi kontrolloida viestinnän sisältöjä omaksi edukseen. Toisin sanoen demokratia toimii ja viestintä on luonteeltaan avointa. Se suosii kulttuuripluralismia tarjoamalla menun, jossa on tarjolla medialounaita ja välipaloja jokaiseen makuun: on korkea kulttuuria, populaarikulttuuria, paikallista kulttuuria, etnistä kulttuuria, jne.

Liberalistisen maailmankatsomuksen voi nähdä olevan modernisoitumiskehityksen – uskon demokratian, tieteen ja teollistumisen kasvuun – legitimaatiokertomus. Grossberg (1979a, 59) väittää juuri tämän optimistisuuden luonnehtivan myös valtavirran tutkimusta: ”se antoi yhdysvaltalaiselle yhteiskuntaajattelulle yleensä ja viestintäteorialle erityisesti sen oman ainutkohtaisen leiman”. Vaikka nykyinen valtavirran tutkimus on jo erkaantunut klassisesta liberalistisesta yhteiskuntateoriasta, se ei vähennä sen aateperinnön merkitystä empiirisesti suuntautuneen tiedotustutkimuksen perinteelle.

Lineaarisen mallin käsitykset merkityksestä, subjektista, viestinnästä, intersubjektii- vuudesta ja elämismaailman merkityskriisistä

noudattavat linjakkaasti liberalistis-pluralistisen yhteiskuntakäsityksen yleisiä periaatteita.

Käsitellessään objektiivis-referentiaalisia merkitysteorioita Grossberg ei suoraan viittaa valtavirran kehenkään nimenomaiseen ajattelijaan mutta teksteistä käy ilmi, että suurin osa heistä jää tähän ryhmään. Objektiivis-referentiaalisissa merkitysteorioissa kieltä tarkastellaan instrumenttina, jota ihmiset käyttävät merkitystuotannon välineenä. Kieli ymmärretään faktuaaliseksi ja itsenäiseksi entiteetiksi. Se voidaan rinnastaa mihin tahansa muuhun todellisessa maailmassa olevaan entiteettiin tai objektiin. Referentiaalisen kielikäsityksen mukaan merkki on triadinen entiteetti, joka muodostuu materiaalisesta kantajastaan (’merkistä’), referenssistä (käsitteestä, mielestä) ja referentistä (objektista). Se on kiinnostunut erityisesti merkin viittaussuhteesta referentiin, joka on jotakin objektiivista (ja siten tutkittavissa olevaa) referenssin sijasta (joka on subjektiivista ja ei-tutkittavissa olevaa, koska se liittyy yksilöiden yksityisiin merkityksenantoihin, heidän objekteille antamiinsa mieliin). Tämä merkitysteoria on atomistinen traktaattisen Wittgensteinin maailmankuvateorian mielessä, joka sanoo: ”Kuvan kuvaamismuoto on se, mikä kuvalla täytyy olla yhteisenä todellisuuden kanssa, jotta se voisi kuvata todellisuutta juuri niin kuin se sitä kuvaa – oikein tai väärin” (Wittgenstein 1971, 10).

Atomistisuus merkitsee merkitysten olemassaolon metafysisoimista: kieli on erilaisen merkitysten kokoelma, joilla jokaisella on sille kuuluva referenssinsä ja referenttinsä. Merkitys ymmärretään informaatiivisesti: se on tulkittavissa tietyn objektiivisen asiannäköalun representaationa. Merkitys viime kädessä palautetaan objektiivisiin ja havaittaviin asiannäköaloihin. Tämä merkitsee että objektiivis-referentiaalisessa merkitysteoriassa objektista tu-

lee merkityksen 'tae': "kuva täsmää tai on täsmäämättä todellisuuden kanssa. Kuva on oikea tai väärä, tosi tai epätosi" (Wittgenstein 1971, 12). Referenssit tai mentaaliset entiteetit ovat tämän ulkoisen objektin enemmän tai vähemmän adekvaatteja 'tulkintoja'.

Liberalistinen yhteiskuntakonseptio ilmenee selkeimmin valtavirran näkemyksessä kommunikatiivisen toiminnan subjektista. Sen käsitykset nojaavat vahvasti individualismiin, joka painottaa autonomista subjektia. Tiedotustutkimuksessa tämä individualistinen tendenssi näkyy mm. siinä, että viestinnällisiä ilmiöitä tarkastellaan pääsääntöisesti (ei toki yksinomaan) demografisten muuttujien muodostamina yksilöiden välisinä suhteina, ei niinkään yhteiskunnallisten voimien tai instituutioiden toiminnan kautta määrittäytyneinä subjektirakenteina. Ei olekaan yllättävää, että valtavirran tutkijat ovat olleet liiankin sitoutuneita behavioristisen psykologian ja kokeellisen sosiaalipsykologian malleihin etsiessään viitekehyksiä kommunikatiivisen toiminnan ja viestinnällisten tekstien vaikutusten selittämiseksi.

Lineaarisen mallin käsitykset subjektista ja intersubjektiiivisuudesta perustuvat absoluutiseen, metafyyfysiseen eroon yksilöiden välillä. Kun yksilöt ymmärretään atomistisesti, tällöin heidän käyttäytymistään ja suhdettaan yhteiskuntaan pyritään selittämään mahdollisimman pitkälti kausaalisesti. Näkemystä subjektin totaalisesta atomistisuudesta kuitenkin tasapainottaa näkemys intersubjektiiivisuudesta joka korostaa toimijoista riippumattoman alkuperustan (Ursprung) olemassaoloa. Erillisistä tietoisuuksista muodostuvien yksilöiden identiteetin ylittäminen edellyttää sellaisen kolmannen termin olettamista, joka on kaikkien yksilöiden identiteetin perustana. Tätä kolmatta termiä ei voida palauttaa tietyn yksilön ominaisuudeksi, koska se on sama kai-

kille — se on se perusta, joka takaa niin yksilöiden kesken kuin yksilöiden ja yhteiskunnan välisen vuorovaikutuksen.

Lineaarisisissa viestintämalleissa kommunikatiivisten subjektien vuorovaikutuksen perustana on 'merkkimerkitys' (sign-meaning). Merkitysten julkisuus, objektiivisuus ja jaettavuus merkitsevät, että niiden luonne voidaan selittää viittaamatta tietoisuuteen tai sen sisältöihin. Tällainen käsitys merkityksestä sisältyy lausumattomana perustana lähes kaikkiin viestinnän vaikutusmalleihin. Jos merkitys ei ole itsessään muuta kuin reagoimista sanan synnyttämään stimulukseen, silloin viestintää voidaan tutkia osana yleisempää oppimisprosessia. Vaikutustutkimuksessa tämä 'merkkikäyttäytyminen' palautuu taivutteleluun, käyttäytymismalleihin, asenteisiin, stereotyyppeihin, manipulaatioon, väärän todellisuuden luomiseen, jne.

On kuitenkin huomattava, että tämän yksilöllisyyden korostamisen vastapoolina valtavirran viestintäteorioiden sitoutuminen edellä mainittuun 'positivistiseen'/funktionalistiseen sosiologiaan samalla kuitenkin rajoittaa ratkaisevasti kommunikatiivisen toiminnan subjektien potentiaalista vapautta. Eräs keskeinen teesi yksilöllisyyttä vastaan sisältyy Lazarsfeldin ja Katzin kaksivaihehypoteesiin. Sen mukaanhan sanomien vaikutukset eivät ole suoria vaan tapahtuvat mielipidejohtajien kautta. Kaksivaihehypoteesi tietenkin eliminoi suoran vaikutuksen teesin, joka hallitsi massayhteiskuntateorioista lähteviä käsityksiä viestinnän vaikutuksesta (kts. Bauer & Bauer 1960).

Toinen tekijä joka asettaa ulkoisia ehtoja subjektien toiminnan selittämiseksi on pyrkimys toiminnan 'lainalaisten' piirteiden löytämiseen. Valtavirran tutkijat tulivat yksilön toimintaa selittävästä 'emotieteistä' psykologias- ta ja sosiaalipsykologiasta tiedotustutkimuk-

seen, josta muodostui näiden tieteiden tienneysteys. Koko 1940- ja 1950-luvun valtavirran tutkijat hyödynsivät näitä tieteitä etsiessään viitekehyksiä kommunikatiivisen toiminnan selittämiseen. Tähän liittyvät psykologiset ja sosiaalipsykologiset ongelmat tulevat erinomaisesti esille Parsonsin ja Whiten artikkelissa *The Mass Media and the Structure of American Society* (1960), josta voi jälkikäteen lukea esiin yrityksen perustella viestinnän 'sociologisen' tutkimuksen tieteellistä statusta massayhteiskuntateorioiden eksplisiitin ja psykologisten teorioiden implisiitin kritiikin kautta. Tässä mielessä tämä artikkeli toistaa niitä teemoja, jotka Lazarsfeld ja Merton toivat esiin klassisessa artikkelissaan *Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Theory* (1957) ja joka huipentuu C. Wright Millsin esseessä *The Cultural Apparatus* (1956): abstraktin empirismin teoreettiseen mahdottomuuteen tematisoida subjektiä sellaisena yhteiskunnallisena toimijana, että tämä olisi sekä yhteiskunnan konstituioija että konstituioima.

Kuten edellä jo mainitsin, lineaarisissa malleissa merkitystä tarkastellaan objektiivis-referentiaalisesti: kieli on informaation välittäjä – se viittaa maailmassa oleviin entiteetteihin ja vallitseviin asiantiloihin. Tätä lineaarisen mallin atomistista näkemystä merkityksestä vastaa viestinnän siirtomalli, joka on luonteeltaan instrumentaalinen.

Viestintä nähdään informaation vaihdoksi, josta subjektiiviset tulkinnat on pyritty eliminoidaan. Huomio kiinnittyy sisäänkoodaukseen (input): menikö sanomani perille = sainko sanomani haluamassani muodossa perille. Puhtaimmillaan informaatio on subjektiivisista aspekteista puhdistettua merkitysten vaihtoa. Tällainen informaatiokäsitys on mahdollistanut viestinnän kvantitatiivisen analyysin. Tutkimusohjelmat on suunniteltu viestin-

täprosessissa tapahtuvien merkitysten vaihdon ja vastaavuuden havainnoimiseksi, mitaamiseksi ja testaamiseksi. Tällaisesta metodista hyvästä esimerkistä käy sisällönanalyysi, joka on 'merkkimerkityksen' tilastollista analyysia puhtaimmillaan. Lineaarisisissa malleissa merkki ymmärretään stimuluksena, joka aiheuttaa niitä tai noita käyttäytymisreaktioita, joita tiedotustutkimus tutkii kvantitatiivisin menetelmin.

Valtavirran informaatioteoreettinen näkemys viestinnästä siirtona tai vaihtona edellyttää informaation 'isoloimista' yksittäisiksi yksiköiksi, jotka kulkevat lähettäjältä vastaanottajalle tiettyä kanavaa pitkin. Vaikutustutkimuksen raaimmassa sanomainjektiomallissa vaikutusta tarkasteltiin syy-vaikutus -suhteenä: minkälaisia vaikutuksia tietty sanoma aiheuttaa tietyissä yksilöissä. Sofistikoituneimmissa malleissa viestintää tarkastellaan maailman ja siitä annetun kuvan välisenä 'referenttisuhteenä' (esim. Lippmann, Schramm, Gerbner). Näissä malleissa merkitys rajataan sen 'objektiivisesti' tulkittaviin piirteisiin, joita vasten viestinnällisiä vääristymiä tarkastellaan. Merkityksestä eliminoidaan kaikki subjektiiviset ja tulkinnalliset lisät ja huomio kiinnitetään informaation mahdollisimman tehokkaaseen välittymiseen lähettäjältä vastaanottajalle ja niihin häiriötekijöihin, jotka saattavat vääristää sanomaa.

Informaation tulkinta 'siirroksi' tai 'vaihdoksi' perustuu referentin olemassaoloon. Tällöin merkitykset on ymmärrettävä ulkomaailman 'kuviksi': referentti on lineaarisen viestintämallin lähde. Viestintää tutkitaan siirtoprosessina, jossa informaatiota (tietoa maailmassa vallitsevista asiantiloista) 'siirretään' lähettäjältä jotakin kanavaa pitkin vastaanottajalle. Valtavirran piirissä informaation välittämisen tutkimuksessa käytetyin, jopa yksinomainen viitekehys on ollut Shannonin

ja Weaverin matemaattinen informaatioteoria.

Elämismaailman merkityskriisiä eli niitä ongelmia, jotka syntyvät yhteiskunnan modernisoituessa, valtavirran tutkijat lähestyvät 'informaatiokriisiin' näkökulmasta. Kriisiä ei paikanneta yhteiskunnallisiin muutoksiin vaan siihen, miten näihin muutoksiin ei ole asennoiduttu oikealla tavalla – so. tieteellisesti ja rationaalisesti. Muutokset ja niistä johduvat ongelmat voidaan ratkaista välittämällä tarkkaa, luotettavaa tosiasiatietoa maailmasta niin että ihmiset voivat orientoitua järkevasti elämässään kohtaamiinsa ongelmiin.

Kriisi toisin sanoen paikannetaan puutteellisiin, harhaanjohtaviin sanomiin ja niihin asenteisiin, jotka ovat oikean informaation saamisen esteinä. Valtavirran tutkijat tunnustivat modernisoituvan yhteiskunnan tuottaman elämismaailman merkityskriisin, mutta he näkivät (ja näkevät edelleen) siinä olevan kysymys vain uudesta muodosta vanhaa ongelmaa, joka on ollut läpi historian. Kysymys on yksinkertaisesti tiedon puutteesta: tietämättömydestä, ideologioista ja auktoriteettien tyranniasta.

Viestinnän kohdalla elämismaailman merkityskriisi liittyy joukkoviestinnän haitallisten vaikutusten ehkäisemiseen ja viihteen 'passivoivien' tendenssien torjumiseen. Nämä ovat viestinnän 'tarkoittamattomia' tai sivuvaikutuksia, jotka johtuvat viestinnän väärästä käytöstä. Valtavirran samoin kuin monien muidenkin mallien näkemyksiin sisältyy käsitys, että uudet yhteiskunnalliset organisaatio- ja viestintämuodot tekivät ensimmäistä kertaa mahdolliseksi rakentaa yhteiskunta rationaalisten yksilöiden välillä tapahtuvan ideoiden ja informaation vaihdon varaan. Valtavirran tutkimusta, erityisesti vaikutusta koskevaa, voidaan lähestyä tästä perspektiivistä.

Viestinnän ja sen roolia yhteiskunnassa kos-

kevan tutkimuksen taustalta löytyy näkemys, jossa viestinnän yhteiskunnalliseksi rooliksi nähdään tietämättömyyden ja ideologioiden vähentäminen. Tätä taistelua käytiin ja käydään yhä 'tieteen' ja 'individualismin' nimissä. Grossberg (1979a, 61) tiivistää valtavirran 'tieto-optimismin' seuraavasti: "valtavirran viestintäteoria voidaan suoraan kytkeä liberalistiseen tulkintaan modernin yhteiskunnan kriisistä olennaisesti informaatiokriisiinä. Tämä kytkentä johti sarjaan metodologisia, normatiivisia ja määritelmällisiä päätöksiä, jotka yhä ovat valtavirran teorian ja tutkimuksen perustana".

Strukturalistinen malli: brittiläinen kulttuuritutkimus

Strukturalistisia viestintämalleja on eri tyyppisiä, mutta niitä yhdistävä tekijä on, että viestintää tarkastellaan tietyn rakenteen määräämänä tai systeemin ominaisuutena. Esimerkiksi Innisin ja McLuhanin näkemyksiä teknologisesta determinismistä voidaan Grossbergin mukaan lukea strukturalistisina siinä mielessä, että tietynä aikana vallitseva teknologinen systeemi lyö lukkoon aikakautta hallitsevan viestintämuodon. Innis ja McLuhan ovat kuitenkin strukturalistisen mallin erityistapauksia, sillä heidän viestintäkäsityksensä suhteessa merkitysten tuottamiseen ja kommunikatiivisen subjektin toimintaedellytyksiin teknologian muuten määräämässä rakenteessa on kuitenkin interaktionistinen. Tästä huomaamme jälleen, että viestintämallit eivät noudata ideaalityyppien jakoa, vaan niistä voi löytyä aineksia eri viitekehysistä – näin varsinkin tässä esittelyyn otettavasta strukturalistisen mallin erityistapauksesta brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta.

Varsinaisten strukturalistien viestintämallien juuret Grossberg jäljittää uskantilaiseen

idealismiin (Cassirer). Keskeisimmät virikkeensä se on kuitenkin saanut kielifilosofiasta ja lingvistiikasta. Tiedotustutkimuksen kannalta eniten vaikutusta on ollut saussurelaisella lingvistisellä semiotiikalla (mutta myös Benvenisten kieliteorialla). Toinen strukturalistisen viestintämallin taustahahmo on Levi-Strauss, jonka myyttianalyttistä selitysmallia sovellettiin 1970-luvulla tiedotustutkimuksen alueella ahkerasti, erityisesti populaarien mediatekstien ja television tutkimuksessa. Kolmas ranskalainen strukturalisti, jonka ajattelu näkyi voimakkaimmin tiedotustutkimuksessa oli Barthes, jonka 1960-luvun semioottiset tekstimallit otettiin osaksi joukkoviestinnällisten tekstien kerronnallisten rakenteiden luentaa. Tämä merkitsi niiden representatiivisten muotojen analysoimisessa siirtymistä kvantitatiivis-tilastollisesta, manifesteihin sisältöihin ('merkkimerkityksiin') kohdistuvasta sisällönerrittelystä narratiivis-formaaliin, tekstien syvärakenteiden (merkittyjen) strukturaaliin kuvauksiin.

Brittiläisessä tiedotustutkimuksen kentässä strukturalistisia malleja voidaan erottaa ainakin kolmea tyyppiä. Silverstonen *Messages of Television* (1981) käy hyvästä esimerkistä puhtaasta strukturalistisesta narratiivisuus-analyysistä. Sen kehittyneimpiä muotoja ovat kuitenkin Screen -teoria ja brittiläinen kulttuuritutkimus. Niiden tekstien semioottisiin rakenteisiin ja ideologisiin muotoihin keskittyneet metodologiat ovat olleet käytössä tutkittaessa joukkoviestinnällisiä tekstejä 'kulttuurisina muodosteina' tietyn yhteiskuntamuodostuman 'määräämässä' konjunktuurissa. Näiden teorioiden monisyisyyden takia en voi niitä tässä artikkelissa tarkemmin käsitellä, vaan otan esimerkkinä tarkasteluun brittiläisen kulttuuritutkimuksen strukturalistis-konjunkturalistisen vaiheen, jonka avulla voidaan havainnollistaa strukturalistisen mallin perus-

piirteitä.

Brittiläistä kulttuuritutkimusta voidaan pitää strukturalistisena siinä mielessä, että senkin ydinajatuksat löytyvät edellä mainittujen ranskalaisten ajattelijoiden tuotannosta. Se kuitenkin poikkeaa muista strukturalistisista malleista subjektia ja representaatiota koskevien teoreettisten sitoumusten suhteen, jotka tulevat itse asiassa melko lähelle interaktionististen mallien vastaavia käsityksiä.

Brittiläisen kulttuuritutkimuksen kohdalla pitää ottaa huomioon myös sen 'brittiläisyys', joka tekee siitä tietyllä tavalla kansallisen tutkimusperinteen. Tämä näkyy sen kiinnostuksesta brittiläiseen työväenkulttuuriin ja tähän liittyvään kulttuurin käsitteen irrottamiseen sen elitistisistä vivahteista ja tulkitsemisesta uudelleen laajasti 'kokemisen struktuuriksi'. Brittiläisen kulttuuritutkimuksen 'kansalliset juuret' juontuvat Williamsin, Thompsonin ja Hoggartin työväenkulttuurin tutkimusperinteestä (kts. Hall 1980, 16-20). Lisäksi eräs sen elementeistä tulee Gramscin hegemonia -ajattelusta ja yleisemminkin sillä on varsin joustava kulttuurimaterialistinen näkemys yhteiskunnasta, joka erottaa sen brittiläisestä ekonomiakriittisestä perinteestä (Garnham, Murdock, Golding), joka näkee taloudelliset tekijät kulttuurisia tärkeimmiksi kommunikaatiivisen toiminnan yhteiskunnallisista ehdoista puhuttaessa (Golding & Murdock 1978, Garnham 1983, Murdock 1989).

Grossbergin irtisanoutuminen sellaisesta tiedotustutkimuksen kentän jäsentämisestä jota esimerkiksi *Journal of Communicationin* erikoisnumero *Ferment in the Field* edustaa näkyy selvimmän siinä tavassa, jolla hän jäsentää uudelleen kulttuuritutkimuksen aseman marxilaisessa tiedotustutkimuksen kentässä. *Fermentistä* jää Grossbergin (1984a, 329) mukaan sellainen kuva, ettei oppiala olisi 'edistynyt' kovin paljon Lazarsfeldin päivistä ja että

se askartelisi edelleen samojen ongelmien parissa. Yhä edelleen kenttää jäsenetään hallinnollinen vs. kriittinen tutkimus -näkökulmasta. Yhä edelleen pohditaan kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen metodologian hyviä ja huonoja puolia. Yhä edelleen molemmat leirit hyökkäävät toisiaan vastaan ikään kuin niillä olisi vastassa sama teoreettinen suo kuin Lazarsfeldillä yrittäessään yhdistää hallinnollisen ja kriittisen tutkimuksen hyvät puolet hedelmällisiksi tiedotusopillisiksi tutkimuskäytännöiksi. Yhä edelleen vastustaja nähdään monoliittisesti – teoreettisesti, metodologisesti ja poliittisesti jäsentymättömänä kokonaisuutena ja oma tutkimus vastaavasti teoreettisesti yhtenäisenä viitekehyksenä. Tämä kahden leirin teoria siihen liittyvine metodologisine, teoreettisine ja poliittisine yksinkertaistuksineen ei ole ainoastaan *Fermentin* ongelma vaan sama standardisoitu ja yksinkertaistettu näkemys koskee myös marxilaista tiedotustutkimusta ja brittiläisen kulttuuritutkimuksen teoreettista problematiikkaa.

Kuten olemme jo nähneet, Grossberg pyrkii johdonmukaisesti kaikissa artikkeleissaan purkamaan tällaisia teoreettisia sulkeumia, laajentamaan tiedotustutkimuksen kenttää ja kytkemään tutkimukselliset käytännöt uusiin konteksteihin. Esimerkiksi marxilaisessa tiedotustutkimuksessa hän (1984a) erottaa kolme erilaista lähestymistapaa koskien kulttuuristen tekstien ja sanomien tulkinnan metodologiaa sen mukaan miten niissä on jäsenetty kulttuurin, kokemuksen ja yhteiskunnan välinen suhde.

Ensimmäistä Grossberg kutsuu klassiseksi lähestymistavaksi. Siinä hän erottaa kolme muunnelmaa: väärää tietoisuutta tutkivan (esim. Mattelart, Gitlin), kriittisen teorian (esim. Adorno, Marcuse) ja poliittisen taloustieteen (esim. Smythe, Murdock). Toista lähestymistapaa Grossberg kutsuu hermeneut-

tiseksi. Siitä löytyy neljä muunnelmaa: rakenteen kautta tapahtuva välitys (esim. Williams), omaksumisen kautta tapahtuva välitys (esim. Hall ja brittiläinen kulttuuritutkimus), merkityskäytäntöjen kautta tapahtuva välitys (esim. Hebdige ja alakulttuuriteoriat) ja narratiivisen rakenteen kautta tapahtuva välitys (Jameison). Kolmannen lähestymistavan Grossberg nimeää diskursiiviseksi. Sen kolme muunnelmaa ovat: subjektin asemoiminen (esim. Screen -teoria), subjektin artikuloiminen (esim. Hall) ja vallan materialisaatio (esim. Foucault).

Grossberg (1987b, 86) korostaa teorioiden antiessentialistista luonnetta: mikään teoria ei ole sisäisesti sitä tai tätä. Hallinnollisen tutkimuksen metodologia ei ole sisäisesti liberalistista yhteiskuntaa legitimoivaa sen enempää kuin kriittisen tutkimuksen sitä delegitimoivaa. Kyse on siitä, miten näitä teorioita missäkin kontekstissa artikuloidaan – millaisiin poliittisiin, teoreettisiin, metodologisiin, ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin ne milloinkin kytketään. Juuri nämä kytketymismekanismit määrittävät millaisen 'poliittisen' statuksen mikäkin teoria missäkin yhteiskunnallisessa kontekstissa saa. Tällöin ei ole mitään ristiriitaa siinä, että Grossberg (emt. 87) voi väittää että ”kriittinen tutkija voi ja hänen tulisikin hyödyntää ns. empiirisen perinteen sofistikoituneita metodologioita kytkemällä ne uudelleen omiin teoreettisiin ja poliittisiin projekteihinsa”.

Ja tästä erilaisten teorioiden uudelleen kytkennästä uusiin konteksteihin onkin pitkälti kyse Grossbergin mukaan kulttuuritutkimuksessa, jonka tematiikkaa hän käsitteli edellä referoidussa artikkelissa marxilaisen tutkimuksen kentässä sen hermeneuttisessa ja diskursiivisessa viitekehyksessä. Lisäksi Grossberg kytkee brittiläisen kulttuuritutkimuksen tematiikan omaan artikulaatioteoreettisesti

suuntautuneeseen affektiivisen viestinnän 'tutkimusohjelmaansa', jossa hän hyödyntää niin Williamsin ja Hallin kehittämää eletyn kulttuurin ja yhteiskunnallisten käytäntöjen analyysia kuin jälkistrukturalismin tekstiteorioita sovellettuna Yhdysvaltojen 1970- ja 1980 -lukujen poliittiseen ilmastoon. Tämä ilmentää Grossbergin tutkimuksen perusetiikkaa, sitä että "tutkimuksen käytäntöjen politiikat eivät ole käytäntöjen itsensä sisäisiä vaan ne ovat tulosta kamppailusta niiden merkityksestä" (1987b, 86).

Kulttuuritutkimusta käsittelevien artikkeleiden kohdalla (1977, 1983a, 1989a, 1989b, c) sen 'standardihistorian' purkaminen merkitsee, että "kulttuuritutkimuksen näkemykset ja käytännöt on artikuloitava uudelleen oman työmme erityisiin konteksteihin" (1989c, 115). Kulttuuritutkimuksella on Grossbergille oma erityisyys, jota ei voida redusoida yhteen positioon tai lineaariseen historiaan (tällöin sen sisäiset erot jäävät huomiotta) tai hajottaa toisiinsa kytkeytymättömiin eroihin (tällöin sen ykseys jää huomiotta). Sen sijaan se tulisi nähdä 'eroista muodostuvana ykseytenä' ('unity-in-diffrence') ja sitä tulisi lähestyä "avoimena ja jatkuvana teoreettisena kamppailuna, jonka tavoitteena on ymmärtää ja puuttua tiettyjen kulttuuristen muodostumien sisällä olemassaolevien organisaatioiden aktiiviseen hallintaan ja alistamiseen. Tällöin perinteen itsensä rajat on ymmärrettävä epävakain ja muuttuviksi, taistelun ja kamppailun paikoiksi" (emt. 115).

Grossberg (1983a, 39) korostaa myös viestinnän tutkimuksen itsensä olevan diskursiivisen kamppailun aluetta. Kulttuuritutkimuksen kohdalla tämä on merkinnyt sen erityisyyden ja historiallisten juonteiden korostamista tilanteessa, jossa siitä on tullut 'legitimoitu' ja tiedekelpoinen oppiala. Kuten Grossberg (1989a, 413) sanoo, kulttuuritutkimus "on yk-

si niistä harvoista marginaalisista ja poliittisesti oppositionaalisista positioista, joka on legitimoitu ja otettu osaksi tämän suhteellisen nuoren oppialan päävirtaa". Juuri tässä legitimoinnissa sen erityispiirteet ovat liudentumassa 'homogeenisen' kulttuuriteorian harmauteen ja sen poliittinen potentiaali häviämässä sitä mukaa kun sitä sulautetaan hallitseviin tutkimusvirtauksiin. Juuri poliittisuutta ja 'ykseyttä eroissa' Grossberg haluaa lukea takaisin kulttuuritutkimukseen sen tietenteoreettisia ja poliittisia käytäntöjä käsittelevissä artikkeleissaan.

Jo Williamsin viestintäteoriaa taustoittavassa artikkelissaan (1977) Grossberg toi voimakkaasti esille tutkimuksen kytkeytymisen yhteiskunnallisiin käytäntöihin. Grossberg kirjoittaa tiedotustutkimuksen poliittis-yhteiskunnallisista kytkennöistä näin: "asettamalla kyseenalaiseksi naiivit käsitykset, että yhteiskuntaamme luonnehtivat joukkoviestinnän rakenteet olisivat luonnollisia ja väistämättömiä ja paljastamalla toteutuneiden käytäntöjen ja konkreettien valintojen kätkeytyvät intentiot, Williams avaa vaihtoehtoisten käytäntöjen mahdollisuuden yhteiskunnalliselle viestinnälle. Etiketti 'joukkoviestintä' itsessään ilmaisee tiettyä valintojen joukkoa, tiettyjä käytäntöjä, jotka tulee asettaa kyseenalaiseksi ja torjua 'yhteistä kulttuuria' etsiessä" (1977, 348).

Grossberg ei halua, että kulttuuritutkimus sulautettaisiin osaksi vakiintunutta positiota. Jos näin käy, silloin sen menettää sen erityisyyden, jonka se on kamppailussa saavuttanut: "kun termi esiintyy yhä tiheämmin, sen suhde brittiläisen tutkimuksen erityisyyteen katoaa ja on yhä vaikeampi määritellä sitä tilaa, jossa meidän oletetaan olevan" (1989a, 414). Tarkastelkaamme siis, miten Grossberg määrittelee sen tilan, jossa kulttuuritutkimuksella olisi sille kuuluva asemansa tieteellisellä ja

kulttuuritutkimuksella kentällä.

Brittiläistä kulttuuritutkimusta muokanneista keskusteluista ja haasteista saa kohtalaisen kokonaiskuvan myös sen normatiivisista historioistakin (Hall 1980a, Streeter 1986, Fiske 1987, Hardt 1989, Grossberg 1983a, 1984a), joissa tuodaan hyvin esille sekä sen poliittinen että teoreettinen konteksti. Teoreettisesti se on joutunut paikantamaan oman asemansa 'kriittisessä dialogissa' kilpaileviin teoreettisiin positioihin: kulturalistiseen humanismiin (Hoggart, Williams, Thompson), joka hylkää määräytymis- ja heijastusteorian (ja jonka kulttuuritutkimus myös omaksuu), althusserilaisen strukturalismin antihumanismiin, joka asettaa kyseenlaiseksi subjektin ja kokemuksen aseman historian lähteenä ja mittapuuna (jota kulttuuritutkimus ei hyväksy sellaisenaan, vaan lukee Williamsin althusserilaisen marxismin läpi), jälkistrukturalistisiin diskurssteorioihin, erityisesti dekonstruktivistiseen tekstualismiin ja lacanilaiseen psykoanalyysiin, jotka redusoivat yhteiskunnallisen identiteetin ja sen poliittisen merkityksen enaltamäärättyyn tekstuaaliseen ja/tai libidinaaliseen prosessiin toistoon (joiden kyvyttömyyttä teoretisoida resistanssin mahdollisuutta muutoin kuin radikaalisti vaihtoehtoisten avantgardististen diskursiivisten muotojen kautta kulttuuritutkimus asettuu vastustamaan) ja postmodernistisiin teorioihin (joiden kulttuurisen affirmatiivisuuden vastakohtana kulttuuritutkimus korostaa hegemoniallisen kamppailun merkitystä).

Jokainen näistä keskusteluista on muokannut kulttuuritutkimuksen teoreettista maastoa. Teoreettiset konfliktit ovat olleet 'hedelmällisiä' siinä mielessä, että jokaisen keskustelun tuloksena kulttuuritutkimus on omaksunut joitakin piirteitä 'haastajien' teorioista omaansa, mikä on myös vaikuttanut sen omiin sekä empiirisiin että teoreettisiin kysymyk-

senasetteluihin samoin kuin viitekehystä jäsentävään teoreettiseen termistöön. Mutta missään vaiheessa se ei ole tinkinyt omaksumastaan 'marxilaisuudesta' eikä luopunut käsityksestä subjektista joka tekee itse omaa historiaansa mutta ehtojen vallitessa jotka eivät ole hänen omaa tekoaan.

Teoreettisen kontekstin lisäksi myös poliittinen konteksti on muokannut voimakkaasti kulttuuritutkimusta. Kulttuuritutkimuksen kehitystä voisi luonnehtia teoreettisten kysymysten jatkuvaksi ankkuroinniksi konkreettisiin poliittisiin tapahtumiin ja kamppailuihin. Kirjallisen humanismin vaiheessa 1950-luvulla lopulla ja 1960-luvun alussa poliittisen kontekstin muodosti brittiläisen työväenluokan kulttuurin amerikkalaistuminen ja uudet modernisaation muodot (joukkotiedotusvälineiden välittämät joukkomittaisesti tuotetut 'kulttuuritavarat'). Uusvasemmiston nousu 1960-luvun alussa merkitsi taas huomion kohdistumista imperialismin, rasismin ja kulttuurin ongelmiin. 1960-luvun puolivälin jälkeen kiinnostus suuntautuu kahtaalle: joukkotiedotusvälineiden ideologisiin funktioihin ja alakulttuureihin, jotka näyttivät kykenevän vastustamaan ainakin joitakin vallan rakenteiden aspekteja. 1970-luvulla ideologia- ja resistanssitematiikka jatkuu, mutta kulttuuritutkimus joutuu ottamaan vastaan feminismin haasteen, sukupuoleen ja seksuaaliseen eroon liittyvät teoreettiset ja poliittiset kysymykset aktualisoituvat sen tutkimusohjelmissa. 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa tapahtunut uusoikeiston nousu ja samanaikainen tehokkaan vasemmisto-opposition romahtaminen toivat uusia haasteita kulttuuritutkimukselle samoin kuin postmodernistisen kulttuurin vahva invaasio 1980-luvun jälkipuoliskolla.

Grossbergin mukaan tämä normatiivinen esitys kulttuuritutkimuksesta on paikkansa pitävä kuvatessaan sen muuttuvia asemia suh-

teessa laajempaan ideologisten, kulttuurin materiaalistien ja strukturalististen teorioiden kenttään, mutta se esittää kulttuuritutkimuksen kehityksen sarjana suljettuja paradigmoja, joilla jokaisella on omat oletuksensa. Näin sen kehitys saadaan näyttämään lineaariselta, edistyvältä ja sisäisesti ohjautuvalta. Mutta tällöin sen sisäiset debatit jäävät huomiotta. Grossberg haluaa korjata tätä normatiivista historiaa korostamalla, että kulttuuritutkimuksen diskurssien sisällä teoria etenee epä-jatkuvasti ja virheellisesti (erratic). Lineaarisen historian 'paradigma' -mallin sijasta Grossberg tarkastelee kulttuuritutkimusta historiallisesti artikuloituna diskursiivisena muodosteena, joka jatkuvasti määrittelee itsensä kohtaamiensa kysymysten kautta reaktion niihin intellektuaalisen, poliittisen, yhteiskunnallisen ja historiallisen kontekstin määrättyihin ehtoihin, missä se kulloinkin on.

Näitä ehtoja Grossberg löytää kahdeksan. Hän kutsuu niitä kulttuuritutkimuksen teoreettiseksi problematiikaksi ja käyttää niiden määrittämiseen seuraavia käsitteitä: epistemologia, määrättyminen, toimija, yhteiskunnallinen muodostelma, kulttuurinen muodostelma, valta, kulttuurisen kamppailun erityisyys ja moderniteetin paikka (site). Teoreettisen problematiikan avulla Grossberg määrittelee kulttuuritutkimuksen 'käsitejärjestelmänä', joka muodostuu käsitteellisistä eroista.

Kun tätä käsitejärjestelmää luetaan diakronisesti, saadaan esille kutakin historiallista vaihetta luonnehtiva tematiikka. Näitä historiallisia vaiheita on viisi: kirjallinen humanismi, dialektinen sosiologia, resistanssiteoria, strukturalistinen konjunkturalismi ja postmoderni konjunkturalismi. Jokainen vaihe määrittelee 'käsitekompleksin' edellisen vaiheen pohjalta uudelleen ja jokainen niistä on tuonut uusia aspekteja siihen kenttään, jossa kult-

tuuritutkimus pyrkii muokkaamaan käsityksiämme 'modernisaatioksi' kutsuttuun ilmiöön kytkeytyviin, toistensa kanssa limittyviin yhteiskunnallisten, taloudellisten ja poliittisten muutosten luonteeseen ja arvoihin.

Kulttuuritutkimusta määriteltessään Grossberg näkee sitä luonnehtivan 'kaksois-problematiikan', jossa toisaalta on kyse tulkinnan ja merkityskäytäntöjen ensijaisuudesta, toisaalta yhteisyyden ja politiikan teorian perusteista. Grossbergin (1983a, 40) mukaan "samalla tavoin kuin tulkinnan kysymys problematisoi kaikki epistemologiset ja kulttuuriset totuusvaateet samoin konfrontaatio modernisaation kanssa uhkaa murentaa yhteisön ja poliittisen demokratian mahdollisuuden".

Kulttuuritutkimuksen nykyistä korkeaa statusta tiedotustutkimuksen alueella on lisännyt Grossbergin (1986a, 61) mukaan tyytymättömyys käytettävissä oleviin teoreettisiin paradigmoihin ja tutkimusohjelmiin, tiedeyhteisöjen lisääntyvä politisoituminen, mannermaisen filosofian hidas sulauttaminen koulutusohjelmiin ja Stuart Hallin aseman voimakas läpimurto Yhdysvalloissa (Hall -erikoisnumero *Journal of Communication Inquiry*ssa 1986).

Ja juuri Hallin kautta Grossberg 'petaakin' kulttuuritutkimukselle uutta statusta. Samoin kuin Hall myös Grossberg kannattaa 'kriittistä dialogia' kulttuuritutkimuksen ja muiden paradigmojen välillä. Grossberg (emt. 61) näkee Hallin ajattelun avanneen uusia tutkimuksen ja kriittisen tarkastelun alueita. Se on tuonut vasemmiston käyttöön teoreettista arsenaalia, joka aikaisemmin on loistanut pois-aolollaan. Lisäksi se on asettanut monia itsestäänselvinä otettuja käsityksiä kyseenalaiseksi. Hallin suorittamat erilaisten teorioiden kytkenät ovat Grossbergin mukaan avanneet uusia mahdollisuuksia kulttuuritutkimukselle.

Ennen kaikkea se on tehnyt jälleen mielekkääksi puheen yhteiskunnallisten toimijoiden aktiivisuudesta – oman elämän hallinnasta tai hallitsemattomuudesta. Näin siksi, että Hallille inhimillisissä käytännöissä on kyse jatkuvasta kamppailusta, joissa ”ihmiset tekevät historiaa ehtojen vallitessa jotka eivät ole heidän tekoaan”. Tällaisia kamppailuja käydään myös joukkoviestinnällisistä teksteistä ja teksteissä tuottajien ja vastaanottajien kesken historiallisissa konteksteissa, jotka eivät ole heidän tekoaan, mutta joita he voivat muuttaa – halutessaan!

Erityisesti kulttuuritutkimuksen kohdalla Grossberg haluaa korostaa, ettei teorian ja sen konkreetin historiallisen kontekstin, joka tarjoaa sekä tutkimusobjektin että sen olemassaolon ehdot, ole radikaalia eroa. Grossberg allekirjoittaa hallilaisen kulttuuritutkimuksen uusimman ja lupaavimman variaation, artikulaatioteorian. Se koostuu kolmesta aspektista. Ensiksi se tarjoaa ideologiateorian, joka näkee viestinnälliset käytännöt niiden ehtojen puitteissa, mitä ihmiset niillä tekevät ja voivat tehdä. Toiseksi se kuvailee nykyisen kulttuurisen ja poliittisen kamppailun (hegemonian) tiettyä historiallista muotoa, jonka Grossberg määrittelee populistiseksi postmodernismiksi. Kolmanneksi se määrittelee ’marxismien ilman takuita’ ajatteleamalla uudelleen yhteiskunnan ’konjunktuurialisen’ luonteen (1986a, 62).

Tätä kulttuuriteoreettista konseptiotaan Grossberg kuitenkin täydentää jälkistrukturalistisilla teorioilla artikulaatioteorian hengesä: kytkemällä kaksi ensinäkemältä kovinkin erilaista lähestymistapaa (kulttuuritutkimuksen ja jälkistrukturalistiset subjektiteoriat) toisiinsa uudeksi teoreettiseksi muodostelmaksi Grossberg pyrkii luomaan toimivaa kulttuuriteoriaa, joka kykenee selittämään joukkoviestinnällisten tekstien ’vaikutukset’

1970- ja 1980-luvun yhdysvaltalaisessa yhteiskunnallisten käytäntöjen muodostamassa kontekstissa. Tätä Grossberg kulttuuritutkimuksen mallia tarkastelen prosessuaalisen viestintämallin yhteydessä.

Interaktionistinen malli

Interaktionististen viestintämallien lähtökoh-
tia Grossberg jäljittää Wittgensteinin myö-
häisfilosofiasta ja pragmatismista. Tämän
mallin ituja löytyy myös vuosisadan alun sak-
salaisesta sosiologiasta (Simmel, Weber, Tön-
nies), joita erityisesti Hardt (1979, 1988) on
selvittänyt ja Chicagon koulun ajattelusta
(Park).

Tiedotusopin teorian historian reanalyysin
kannalta interaktionistisen tai laajemmin tul-
kitsevan sosiologian piirissä tehty viestintätut-
kimus on merkityksellistä siinä mielessä, että
sen viestintämallien on nähty tai ainakin sen
edustajat näkevät sen muodostavan vaihtoeh-
don empiirisen tutkimuksen siirtomalleille.
Erityisesti Carey on useissa artikkeleissaan
(1975, 1977, 1982, 1983, 1985) joista keskei-
simmät on koottu kirjaan *Communication as
Culture* (1989) pyrkinyt osoittamaan, että
näissä valtavirran ulkopuolisissa suuntauksis-
sa viestinnästä puhutaan painottuneemmin
yhteisyytenä, dialogina tai merkityksen jaka-
misena kuin valtavirrassa, jossa viestintä näh-
dään joko siirtona tai vaihtona. Carey kutsuu
näitä näkemyksiä viestinnästä rituaalisiksi ja
kiinnittää Hardtin tavoin tämän suuntaisen
tiedotustutkimuksen alkujuuret kahtaalle:
vuosisadan alun saksalaiseen sosiologiaan ja
yhdysvaltalaiseen pragmatismiin.

Koska tämä vastatraditio edeltää valtatradi-
tiota olisi mielenkiintoista tarkastella, miten
sen näkemykset viestinnästä suodattuvat val-
tavirran ajatteluun, vai onko niiden välillä to-
taallinen katkos ikään kuin koko tiedotustutki-

mus alkaisi tyhjästä 1930-luvulla. Tätä vertailua en kuitenkaan pysty käytettävissä olevan lähteistön pohjalta tekemään. Ainoastaan näiden mallien välinen ristiriita tämän hetken käymistilassa on selvästi osoitettavissa. Mallien historiallisten juurien erot ja yhtäläisyydet vaatisivat tarkempaa primaarilähteiden lukua kuin mitä tässä on mahdollista. Seuraavassa keskitynkään interaktionististen mallien sisäisen kehityksen analyysiin.

Interaktionismin valtatradition vastatraditiona voidaan katsoa alkavan pragmatismista (Cooley, Dewey, Mead), siirtyvän sieltä chicagolaisten viestintäajatteluun (Park, Janowitz, Wirth), jonka jälkeen se muuttuu symboliseksi interaktionismiksi (Blumer, Duncan), muotoutuakseen uudelleen yhdysvaltalaiseksi kulttuuritutkimukseksi 1960- ja 1970-luvuilla (Carey, Newcomb, Hirsch). Näiden suuntausten viestintäajattelun lähempi analyysi osoittaa sen tosiasian, että valtavirran sivussa, ohessa ja myös sisällä – ainakin alkuvaiheessa – kulkee toinen tapa jäsentää viestintää kuin mihin valtavirran piirissä varsinkin myöhemmin on totuttu. Interaktionististen viestintämallien linja voidaan siis jäljittää 1900-luvun alusta meidän päiviimme seuraavien nimien kautta: Cooley, Dewey, Mead, Park, Wirth, Janowitz, Burke, Blumer, Duncan, Innis, McLuhan, Goffman, Carey, Newcomb, Hirsch.

Kulttuuritutkimuksellisia malleja käsittelevässä *Fermentin* artikkelissaan *Mass Communication and Culture* White (1983) nostaa kulttuurin siksi sanoman ja yksittäisen vaikutuksen väliintulevaksi muuttujaksi, jonka avulla humanistinen paradigma voi täydentää vallitsevaa paradigmaa. Tämän näkemyksen mukaan joukkoviestimet luovat yhteisen maailmannäkemyksen ja arvojen miljöön, jota Newcomb ja Hirsch (1984) kutsuvat kulttuuriseksi foorumiksi, jolla on oma olemassa-

olonsa riippumatta yksittäisistä vastaanottajista ja ryhmistä. Se tarjoaa kollektiivisia symboleita, joiden kautta valtaosa vastaanottajista määrittelee oman asemansa tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa ja tuottaa sosiaalisesti käypiä merkityksiä.

Whiten mukaan humanistista paradigmaa eli meidän terminologiallamme interaktionistista viestintämallia luonnehtiva piirre on vastaanottajakeskeisyys. Se ilmenee vastaanottajien aktiivisen roolin korostamisessa merkityksenannossa, mikä piirre nousee voimakkaasti esiin myös valtavirran piiriin laskettavassa käyttösuutkimuksessa 1970-luvulla (kts. Katz & Blumler & Gurevitch 1974). Sanomalla ei ole objektiivista, yksiselitteistä merkitystä, joka olisi riippumaton lähettäjän ja vastaanottajan situaatiosta. Viestintäprosessin ymmärtämisessä on tällöin kyse niiden situaatioiden ymmärtämisestä, joissa yksilöt ja ryhmät antavat merkityksiä vastaanotetuilleen sanomille. Tutkimuksen päämääräksi White määrittelee joukkoviestimien itseään ylläpitävien ideologioiden paljastamisen ja viestinnän sosiaalisten kontrollimekanismien selittämisen.

Whiten mukaan tiedotustutkimuksessa tällä hetkellä käynnissä oleva siirtymä humanistiseen paradigmaan päin ja huomion kiinnittyminen vastaanottoon ongelmiin on merkinnyt, että tiedotustutkimus on alkanut lähestyä sellaisia tieteitä, jotka tutkivat sitä, miten yksilöt ja ryhmät tuottavat merkityksiä tietyissä historiallisesti muuttuvissa konteksteissa: kulttuuriantropologiaa, klassista hermeneutiikkaa, semiotiikkaa, estetiikkaa ja kirjallisuusteoriaa. Samaa sanoo myös Carey (1982).

Yleisemmällä tasolla voidaan sanoa, että yhdysvaltalainen kulttuuritutkimus on viime aikoina pyrkinyt laajentamaan omaa tiedotustutkimuksen kenttäänsä aikaisemmasta kaapeasta mediaesteettisestä näkökulmasta

joukkoviestinnän kulttuuristen ja sosiaalisten vaikutusten suuntaan. Samalla se on merkinnyt myös koko viestinnän tutkimuksen kentän uudelleen arviointia.

Esimerkiksi Hirsch (1978, 236) on todennut, että perinteistä kapeaa viestinnän tutkimuksen määritelmää, jossa sen tutkimus samastetaan lähes jäännöksettömästi yhteiskuntatieteiden piirissä tehtyyn tutkimukseen, tulee täydentää humanististen tieteiden piirissä suoritettulla tutkimuksella, joka tarjoaa etnografisia menetelmiä ja uusia sisällönanalyysin keinoja myös valtavirran käyttöön. Lisäksi Hirsch haluaa korostaa avoimuutta suuntaan ja toiseen, sillä yhden intellektuaalisen suuntauksen malleilla on taipumusta ajan myötä jäähmettyä toimintakelvottomiksi aksiomeiksi. Esimerkiksi viestinnän tutkimuksen kohdalla aksiomatisointi on ilmennyt McLuhanin, Ongin ja Boorstinin teorioiden vieroksuntana, väittää Hirsch. Carey (1975, 28) ottaa vielä jyrkemmän kannan kommentoidessaan empiirisen tutkimuksen nuivaa suhtautumista Innisiin: ”Yhdysvalloissa vallitsee käytännöllisesti katsoen monopoli, joka sanelee, että viestintäteorian keskeisimmät termit tulee hakea psykologisesta behaviorismista tai pragmatismista väärityneistä muodoista ja tämä monopoli käytännöllisesti katsoen sulkee ulkopuolelleen kaiken Innisin ajatteluun kohdistuvan vakavan huomion”.

Myös varsinaisen symbolisen interaktionismin piirissä tehty tutkimus on nousemassa uudelleen suosioon. Symbolisen interaktionismin voi nähdä — tai ainakin itse näin — jatkavan tietystä mielessä Chicagon koulun perinteitä. Cooleyn, Deweyn ja chicagolaisten yhteisysteemat saavat uuden retorisen formuloinnin Burken ’kommunikatiivisen retoriikan’ teoriassa, jota Duncan ensimmäisenä kehittäi yhteiskunnan ’kommunikatiivisen konstituution’ näkökulmasta. Burke tutkii so-

siaalista toimintaa symbolisena toimintana. Duncan ei tulkitse Burken näkemyksen inhimillisestä toiminnasta draamallisina suhteina niinkään koskevan ”kokemuksen muotoja” kuin ”niitä muotoja, joista kokemuksistamme puhumme ” (Duncan 1962, 143).

Duncan kääntää Burken retorisen terminologian omassa viestintäajattelussaan ’sosiodraamalliseksi’ viestintämalliksi. Duncanin edustaman symbolisen interaktionismin voi katsoa jatkavan Cooleyn, Deweyn ja chicagolaisten perinnettä. Duncan tuo kielen ja symbolirakenteiden yhteiskunnallisia suhteita muodostavan ja ylläpitävän roolin tutkimuksen keskiöön burkelaisen kielisosiologian kautta. Duncanin teos *Communication and Social Theory* (1962) jakautuu kahtia. Kirjan alkuosa käsittelee ’esisymbolisteja’ Freudia, Simmeliä ja Malinowskia. Duncan tarkastelee heidän näkemyksiään sosiaalisen kokemuksen symbolisesta konstituutiosta. Toisin sanoen Duncanille keskeistä on kommunikatiivisen subjektin toimintastrategioiden analyysi. Sosiaalisen kokemuksen symbolisen konstituution ohella Duncania kiinnostavat kommunikatiivisten subjektien rakenteistumiseen vaikuttavat tekijät. Kommunikatiivisten suhteiden teorian Duncan löytää pragmatistisesta sosiologiasta (James, Dewey, Mead). Kirjan toisessa osassa Duncan upottaa heidän sosiaalisen minän muodostumista koskevat näkemyksensä Burken pohjalta kehittämäänsä ’sosiodraamalliseen’ viestintämalliin. Olennaista tässä mallissa on, ettei viestintää tarkastella pelkästään käyttäytymisenä ja ’merkkimerkitysten’ vaihtona, vaan myös ihmisten välisiä merkityksenanto- ja vuorovaikutussuhteina, elämismailman draamoina.

Toinen tunnettu kielen ja symbolirakenteiden tutkimuksesta lähtevä, burkelaista viestintäajattelua edustava teoreetikko on George N. Gordon, jonka suhteellisen vähälle huo-

miolle tiedotusopillisessa keskustelussa jäänyt teos *The Languages of Communication* (1969) keskittyy viestinnän interaktiivisten ulottuvuuksien 'kielisosioologiseen' tarkastelemaan. Tässä teoksessa Gordon pohtii kysymystä, millä tavoin 'kommunikaatiokielet' hyödyntävät eri tyyppisiä symboliprosesseja yksilöiden ja kulttuurien välisessä merkitysten välittämisessä. Uusimmasta tutkimuksesta mainittakoon Dan Nimmon ja James T. Combsin teos *Nightly Horrors. Crisis Coverage by Television Network News* (1985). Se on viestinnän symbolirakenteiden analyysiin keskittyvä 'tosifiktioiden' toimintamekanismien tapaustutkimus burkelaisen symboliteorian pohjalta. Tai tarkemmin ottaen se on kvantitatiiviseen sisällönerittelyyn pohjautuva empiirinen tutkimus, jonka tulosten tulkinnat tapahtuvat Burken mallin avulla. Tämä on hyvä esimerkki Hirschin edellä toivomasta 'avoimuudesta' — vanhojen metodologioiden hyödyntämisestä uusissa teorioissa.

Ervin Goffmanin arkielämän draamallinen analyysi on vähemmän käytetty tiedotustutkimuksessa. Tämä johtuu ehkä osaltaan siitä, että sillä on sosiologiassa vakiintunut metodologinen asema keskinäisviestinnän tutkimuksen alueella. Mutta Goffmanin teorian yhtä aspektia on viime aikoina yhä lisääntyvässä määrin hyödynnetty joukkoviestinnällisten tekstien analyysissä. Tämä aspekti on hänen näkemyksensä viitekehysten maailmaa konstituovasta luonteesta. Se on elementtinä esimerkiksi Gaye Tuchmanin teoksessa *Making News* (1978) samoin kuin Todd Gitlinin *The Whole World Is Watching* (1980). Systemaattisimmin goffmanilaista viitekehysanalyysia tiedotustutkimukseen ovat solveltaneet Dennis Davis ja Stanely Baran teoksessaan *Mass Communication and Everyday Life* (1981). He nostavat interaktionistiset mallit valtavirran tutkimusstrategioiden vaihtoehdoksi.

Symbolisen interaktionismin viestintäteoreettisten edustajien Duncanin, Gordonin, Nimmon ja Combsin sekä Davisin ja Baranin draamallisen metaforan sovellutukset tiedotustutkimukseen ovat avanneet uuden lähestymistavan, kun halutaan tutkia viestintäsuhteita sosiaalisina suhteina. Draamaallisen metaforan tulkinnoissaan Burke, Duncan ja Goffman korostavat, että sosiaalinen järjestys syntyy ja sitä ylläpidetään ja muutetaan retoriikan keinoin. Symbolisen interaktionismin viitekehukseen kiinnittyvässä tutkimuksessa vaikutuksen tutkimus on korvautunut viestinnän retoriikan tutkimuksella, jota voisi luonnehtia kvalitatiiviseksi vaikutustutkimukseksi.

Transkendentiaalinen viestintämalli

Erilaiset fenomenologis-hermeneuttiset viestintäkäsitykset voidaan upottaa Grossbergin käyttämän kattokäsitteen, transkendentiaalinen viestintämalli, alle. Grossberg luettelee seuraavia filosofeja tämän mallin taustahahmoina: Husserl, Heidegger, Habermas, Merleau-Ponty. He edustavat Laniganille (1988) 'semioottisen fenomenologian' teoreetikkoja, joiden pohjalle hän oman systemaattisen fenomenologisista, ensi sijassa Merleau-Pontyn teorioista juureutuvan viestintäfilosofisen ajattelunsa pohjaa. Näiden lisäksi Grossberg mainitsee kaksi sosiologia (O'Neill, Garfinkel) ja yhden kirjallisuustutkijan (Fish) tämän mallin edustajina.

Tiedotustutkimuksesta ei löydy puhtaita fenomenologisia tai hermeneuttisia sovellutuksia. Fenomenologinen ja hermeneuttinen tutkimus alkoi saada jalansijaa tiedotustutkimuksessa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa siinä viestintätutkimuksen laajemmassa kentässä, jossa alettiin tutkia joukkoviestintää sosiaalisena, mutta erityisesti kulttuurise-

na mahtina.

Yleistäen voidaan väittää, että juuri fenomenologinen (Tuchman, Altheide) ja 'etnografinen' (Chaney, Elliott) viestintätutkimus kiinnostuivat 1970-luvun alussa elämismaailman kommunikatiivisten rakenteiden tutkimisesta siitä horisontista, miten joukkoviestinnässä tuotetut perspektiivit tulevat yhä keskeisimmiksi siinä prosessissa, jossa elämismaailmaa tuotetaan jaettuna, intersubjektii-visenä 'tietovarantona' ja miten 'luonnollinen asenne' maailmaan saa aikaan sen, että se otetaan 'annettuna todellisuutena'. Toisin sanoen viestintä ymmärretään sosiaalisesti prosessiksi: näkökulma pyritään siirtämään viestinnän (ja niiden välisten suhteiden) ylenmääräisestä tutkimisesta – sen tutkimuksellista merkitystä kuitenkin kiistämättä – sen tutkimiseen, miten viestintä ja yhteiskunta ovat osa samaa prosessia, jossa todellisuutta tuotetaan.

Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus haastaa valtavirran kilpasille – jos tällainen kepeähkö metafora sallitaan – sen tutkimisessä, miten merkitysten tuottaminen ja sosiaalinen rakenne yhdessä konstituivat todellisuutta 'annettuna todellisuutena'. Chaney (1977) esimerkiksi korostaa 'fiktioiden teorian' tärkeyttä, koska sen kautta on mahdollista tutkia todellisuuden erilaisia konstituutiomuotoja. Uutistutkimuksissaan Tuchman (1978) painottaa taas sitä, miten 'elämismaailman mereen' upotetut organisationaaliset rakenteet ovat se kiintopiste, johon 'uutisverkko' kiinnittyy.

Valaisen fenomenologisen tiedotustutkimuksen näkemystä viestinnästä ja sen suhdetta valtavirran tutkimukseen Tuchmanin media-ajattelun kautta. Tuchmanin näkemys eroaa valtavirran konseptiosta jo lähtökohdiltaan: Tuchman kiinnittää oman viitekehýksensä toisen tyyppiseen sosiologiseen perin-

teeseen kuin mihin valtavirran piirissä on totuttu. Tuchman (1978, 209-213) on luonnehtinut viitekehýksensä ja valtavirran tutkimuksellisia eroja seuraavasti.

Jos perinteisessä sosiologiassa lähdetään siitä, että yhteiskunta tuottaa tietoisuutta, tulkitseva sosiologia väittää, että sosiaalinen maailma tarjoaa ne normit, joihin siinä toimijat vetoavat lähteinä ja rajoitteina, kun he aktiivisesti toteuttavat omia päämääriään yhteiskunnan jäseninä. Tämän toiminnan tuloksia he muokkaavat, kun he tuottavat sosiaalista todellisuutta itselleen ja kanssasubjekteilleen jaettuina ja konstruoituina ilmiöinä. Tässä konstituutiossa tapahtuu samanaikaisesti kaksi asiaa: toisaalta yhteiskunta muokkaa tietoisuutta, toisaalta elämismaailman toimijat jaetun sosiaalisen maailman intentionaalisen käsittämisen kautta kollektiivisesti konstruoivat ja konstituivat sosiaalisia ilmiöitä.

Roschkon uutisnäkemys on Tuchmanille esimerkkinä perinteisen 'empiirisen' sosiologian viitekehýksen mukaisesta tavasta mieltää uutinen yhteiskunnallisen rakenteen osaksi, sen määräämäksi ja sitä heijastavaksi. Tuchmanin oma uutiskäsitys kiinnittyy taas tulkitsevaan sosiologiaan. Tässäkin viitekehýksessä uutinen kuuluu yhteiskunnan rakenteeseen, mutta toisella tapaa kuin empiirisessä tutkimuksessa. Tuchman ja monet muut fenomenologiset tiedotustutkijat katsovat, etteivät uutiset heijasta yhteiskuntaa, vaan ovat osallisia sen konstituutiossa jaettuna sosiaalisena tosiasiaina, tosiasiana johon elämismaailman subjektit suhtautuvat 'itsestäänselvyytenä'.

Tämän näkemyksen taustalla on ajatus uutisesta artefaktana, inhimillisen toiminnan tuloksena syntyneenä 'kulttuurisena tuotteena'. Nimittäin kuvatessaan jotakin tapausta (happening) uutistoiminta määrittää ja muokkaa sitä, tuottaen siitä tapahtuman (event). Uutinen ei ole uutistapaus (elämismaailmassa sat-

tunut ilmiö: 'news-as-happening') vaan uutis-tapahtuma (news-as-event, tuosta ilmiöstä annettu kuvaus). Tuchman (emt. 210) kirjoittaa: "Uutiset jatkuvasti määrittävät ja uudelleen määrittävät ilmiöitä".

Tuchmanin peruskäsitteet – kuten esimerkiksi etnometodologian (Garfinkelin) 'reflektiivisyys' ja 'indeksikaalisuus', Goffmanin 'viitekehys' sekä Bergerin ja Luckmanin 'todellisuuden sosiaalinen konstruktio' – korostavat elämämaailman toimijoiden aktiivista roolia intersubjektivisten merkitysten tai jaettavissa olevan tietovarannon tuottamisessa. Kaikki nämä käsitteet juureutuvat schutzilaisesta fenomenologiasta, joka onkin transkendentaalisten viestintämallien hallitsevin tapa lähestyä yhteiskuntaa.

Yleisellä tasolla Tuchmanin viestintäkonseptin eroa suhteessa valtavirran vastaavaan voi täsmentää seuraavien käsitteiden avulla: 'tietoisuus', 'tajuntateollisuus', 'myytti', 'ideologia', joita näkee harvemmin käytettävän valtavirran tutkimuksessa ja jos näkee niitä käytetään hieman toisessa tietoteoreettisessa kentässä kuin missä Tuchman ja muut fenomenologit niistä puhuvat.

Fermentin artikkelissaan Tuchman (1983) korostaa, että hänelle tiedotustutkimuksen kysymykset koskevat ennen kaikkea tietoisuutta ja yhteiskuntaa, tarkemmin niiden välistä suhdetta. Tuchman sanoo olevansa erityisen kiinnostunut siitä, mitä ja miten joukkoviestintä kertoo aikamme ja sitä edeltävän aikakauden välisestä erosta. Tuchmanin tiedotustutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena on se, miten kulttuurin sosiaalinen tuotanto konstituoii tietoisuutta. Tässä tutkimuksessa fenomenologialla on paljon annettavaa, koska "ns. subjektiivisen fenomenologian teorioita voidaan käyttää sosiaalisten rakenteiden tarkasteluun; kulttuurin tuottamisen tarkastelu tekee välttämättömäksi (muun muassa) kaa-

vamaisten maailmannäkemistapojen sosiaalisten konstruktioiden tutkimisen ja se väistämättä tuo mukanaan nyky-yhteiskunnan luokkia ja pääomaa koskevat kysymykset; ja kaavoittuneiden maailman hahmottamistapojen tutkimus tuo puolestaan mukanaan väistämättä ideologiaa ja tietoisuutta koskevat kysymykset" (emt. 340).

Kulttuurin tuottamista koskevat kysymykset voidaan Tuchmanin mukaan yhdistää tietoisuuden tuottamista koskeviin. On kuitenkin kysyttävä muodostaako Tuchmanin voimakas tietoisuuskeskeisyys rajoitteen merkitysanalyysin kannalta, koska tietoisuuden näkökulmasta merkitykset ovat intentionaalisia. Intentionaalisuus taas sisältää – ainakin impliisitisti – jossakin mielessä käsityksen vääristymättömästä tietoisuudesta, aidon merkityksen mahdollisuuden. Ideologia tällöin ymmärretään vääräksi tietoisuudeksi, esineellistyneiden merkitysten tuottamisena – maailman naturalisointina.

Tuchmanille (1981) samoin kuin toiselle transkendentiaalisen viestintämallin edustajalle Dahlgrenille (1981) myytiin käsite korvaa vaikutuksen käsitteen tai tulee ainakin päällekkäiseksi ja vaikutuksen käsitettä kattavammaksi ja selitysvoimaisemmaksi siinä mielessä, että se ei kohdistu ainoastaan käyttäytymiseen ja lyhyen aikavälin vaikutuksiin, vaan sosiaalisiin ja pitkän aikavälin vaikutuksiin. 'Myyttianalyttinen' lähestymistapa mieltää viestinnän vaikutukset yhteiskuntaa koossapitäviksi. Vaikutus ymmärtyy ja tulkitaan enemmän tai vähemmän antropologisesti ei niinkään sosiaalipsykologisesti. Kun Tuchman ja muut fenomenologit tarkastelevat vaikutusta, he tällöin tutkivat sitä miten joukkoviestinnälliset tekstit omalta osaltaan auttavat ylläpitämään teollistuneiden yhteiskuntien perustavia merkitysrakenteita.

Tutkimuksen kohteiksi tulevat elämämaa-

ilmoihin upotetut merkityskäytännöt niiden tuottamis- ja vastaanottamiskonteksteissa. Tuchman (1981) toteaa Enzensbergeriin vedoten, että nykyajan joukkoviestimet ovat 'tietoisuuden tuottajia' siinä mielessä, että ne vaalivat ja rohkaisevat sellaisia tietoisuusmuotoja, jotka ovat yhteenkäypiä teollistuneen yhteiskunnan muiden arvojen kanssa.

Tuchman (1979) toteaa myös, että on hyödyllistä luopua kuva-ajattelusta ja puhua joukkoviestinnästä ja sen sisällöistä nimenomaan myyteinä, tapoina hahmottaa maailmaa; tapoina, jotka resonoivat tietoisesta ajattelun ja tiedostamattomien halujen kanssa. Myyttiset ajatusrakenteet eivät ainoastaan ilmaise yhteiskunnan tiedostamattomia 'syvärakenteita', vaan niiden avulla tietoisesti ja tiedostamattomasti uusinnetaan sosiaalisia organisatioita. Selvittämällä joukkoviestimien sisäisiä viitekehyksiä voimme Tuchmanin mukaan oppia tietämään paljon enemmän viestinnän vaikutuksista.

Prosessuaalinen viestintämalli

Prosessuaalisista viestintänäkemyksistä ei voi vielä sanan tiukassa mielessä puhua, koska kukaan ei vielä ole selkeästi artikuloinut niitä tekijöitä, joiden varaan toimiva malli voitaisiin rakentaa. Tämän suuntaista kehitystä on kuitenkin jo havaittavissa (Chang 1986, 1987a, 1987b, 1988, 1989; Nelson 1986, Ross 1989). Mallin yksittäisiä sovellutuksia kyllä intellektuaalisilta markkinoilta löytyy, parhaimpina niistä voisi mainita Marika Finlayn tutkimuksen *Powermatics* (1987), jossa Finlay tarkastelee Foucault'n valtatiedon pohjalta, minkä tyyppiset diskursiiviset käytännöt ovat minäkin aikana ohjanneet viestintäteknologiasta käytyä keskustelua.

Grossberg jäljittää prosessuaalisten mallien lähtöteoreetikoiksi Hegelin, Nietzschen ja

myöhäisen Heideggerin. Tähän joukkoon voidaan lisätä myös Freud jos halutaan huomioida jälkistrukturalismin piirissä – lähinnä Lacanin teorioiden pohjalle rakentuva – tehty psykoanalyttinen tutkimus. Sitten seuraakin 'likainen puolitusina' ranskalaisia jälkistrukturalisteja: Barthes, Foucault, Derrida, Lacan, Deleuze ja Baudrillard. Heidän teksti- ja subjektiteoriaansa ovat avanneet myös uusia horisontteja joukkoviestinnällisten tekstien tulkitsijoille.

Jos jälkistrukturalistiset tekstiteoriat ymmärretään postmodernin yhteiskunnan analyysiksi, niin tällöin fenomenologisella terminologialla sen viestintäongelmien voi väittää johtuvan siitä, että kommunikatiivisten käytäntöjen ytimessä on katoamassa tai jo kadonnut suhde elämismaailmaan. Mutta tähän Baudrillard (1987, 1990) vastaa epäröimättä: ei sellaista suhdetta ole koskaan ollutkaan.

Jälkistrukturalistisesta näkökulmasta se tilanne, jossa elämme tai johon olemme ajautumassa, voidaan selittää seuraavasti. Suurimassa osassa vallitsevia ja hallitsevia kommunikatiivisia muotoja elämismaailmaa jäsennetään sellaisesta episteemisestä järjestyksestä käsin, joka ei ole enää muodostamassa elämismaailmaa konstituovien merkitysstruktuurien rationaalista ydintä – viestintä on liudentunut tiedon tekniseksi ja mahdollisimman efektiiviseksi välitykseksi yhdeltä ikkunattomalta monadilta toiselle ikkunattomalle monadille.

Jälkistrukturalistisesta näkökulmasta tämä merkitysvaruuden uusjako on selitettävissä kielen olemuksen muutoksesta – muutoksesta, jota ei ole joukkoviestinnällisissä teksteissä ja erityisesti niiden tutkimuksessa riittävästi otettu huomioon. Muutos ja sen olemus on tässä: olemme siirtyneet kuvan kommunikaation aikakauteen. Viestinnän ongelmassa ei ole enää kysymys merkityksen todell-

lisuutta koskevasta luonteesta vaan merkin sisäisen suhteen hajoamisesta, merkitsijöiden ketjuuntumisesta ja niiden suhteesta toisiin referenssijärjestelmiin – ts. viestinnän ongelmat ovat intertekstuaalisuuden ongelmia (vrt. Eco 1985). Seuraavaksi tarkastelen miten Grossberg ja Chang ovat tämän ongelman omissa viestintäteorioissaan ratkaisseet.

Grossbergin jälkistrukturalismia ja postmodernismia käsittelevät artikkelit (1982a, 1987a, 1988a, 1988d) täydentävät kulttuuri-teorian keskeneräiseksi jäänyttä subjektin ja tekstin välisen suhteen ongelman ratkaisua, siirtäen kulttuuritutkimuksen problematiikan sen uusimpaan, postmodernin konjunkturalismin, vaiheeseen.

Kuten edellä tuli esiin kokemuksen käsitteen paikka yhteiskunnan ja kulttuurin välillä on se kohta kulttuuritutkimuksessa, jota ei ole kyetty tyydyttävästi teoretisoimaan. Grossberg pitääkin kulttuuritutkimuksen suurimpana ongelmana tällä hetkellä ”sen kyvyttömyyttä osoittaa populaarikulttuuriin ja organisoituneen politiikan välisten suhteiden erityisyyttä hegemonisen kamppailun kontekstissa” (1988d, 13). Tämä ilmenee erityisesti siinä ettei kulttuuriteoria ole kyennyt selittämään uuskonservatiivisen ideologian ja populismin välistä suhdetta. Juuri tähän ongelmaan Grossberg etsii ratkaisua jälkistrukturalistisista subjektiteorioista edellä mainituissa artikkeleissaan.

Niissä hahmottuu yksi Grossbergin tämän hetken ajattelun olennaisimmista ainesosista, nimittäin affektiivisen viestinnän teoria siihen liittyvine nautinnon, mielihyvän, halun, intensiteetin, tarpeen ym. Lacanilta, Barthesilta, Lyotardilta, Derridalta, Foucault’ a, Baudrillardilta, Deleuzelta ja Guattarilta peräisin olevine ’tekstuaalisen subjektiviteetin’ teemaan kytkeytyvine termeineen.

Postmodernismi taas kytkeytyy kulttuuri-

tutkimukseen sitä kautta, että Grossberg tulkitsee sen yhdeksi populismin orastavista tunnusmerkeistä eikä toisin päin niin kuin postmodernistisissa teorioissa tehdään. Lisäksi sille on löydettävissä artikulaatioteoreettiset kytkennät Williamsin kokemuksen struktuurin, Hallin sisäänkoodaus/uloskoodauksen tematiikan ja alakulttuuritutkimuksen resistanssi-teorioiden kritiikin kautta.

Jos Grossbergin viestinnän filosofiaa käsittelevät artikkelit ovat filosofis-teoreettista rajankäyntiä ’vanhojen paradigmojen’ kanssa ja kulttuuritutkimukselliset artikkelit oman paikan asemointia tieteen kentällä niin jälkistrukturalistisia artikkeleita voi luonnehtia samalla kertaa sekä ’kriittiseksi dialogiksi’ ranskalaisen teorian kanssa että kulttuuritutkimuksen kohdentamiseksi populismin ja postmodernismin problematiikkaan rock -kulttuurin tutkimuksen kautta. Eli Grossberg on siirtynyt teorian rakentamisen ja sen kritiikin kautta viimein sen soveltamiseen käyttöön.

Kysymys subjektiviteetista Grossbergilla liittyy edellä esillä olleeseen kokemuksen käsitteeseen, joka kulttuuritutkimuksessa toimii kulttuurisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä välittävänä terminä. Jälkistrukturalistisissa teorioissa, erityisesti dekonstruktiossa, inhimillinen olemassaolo paikannetaan diskurssin sisään. Se ymmärretään tekstuaalisena prosessina ja juuri tämä prosessuaalinen näkemys subjektista – sen nomadisuus – on se joka kiinnostaa Grossbergiä. Mutta toisaalta sekin jää puutteelliseksi, sillä läsnäolon dekonstruktio ei vielä ole riittävä ehto transkendenttaalisen filosofian objekti/subjekti -dikotomian ylittämiseksi. Diskurssit eivät ainoastaan asemoi subjekteja, subjektit myös artikuloivat diskurseja. Tähän subjektin kaksoisproblematiikkaan Grossberg löytää oman ratkaisunsa Foucault’n ja Deleuzen ajattelusta.

Grossberg tiivistää dekonstruktiivisen subjektin -käsitteen kritiikkinsä seuraavasti: ” dekonstruktio näkee kaiken inhimillisen kokemuksen jatkuvana luentana, jonka sisässä yksilö tulee tuotetuksi ja määräytyneeksi. Tässä olemassaolon ’tekstuaalisuudessa’ on kyse kokemuksen semiotisaatiosta, koska se ymmärretään merkitysprosessin kokemukseksi. Kokemuksen konteksti korvataan jatkuvalla intertekstuaalisuuden tuotannolla. Merkitysprosessi ei enää käsitä kahden erillisen tilan (merkitsijöiden ja merkityn) välistä suhdetta. Pikemminkin kyse on diskurssin sisäisten erojen jatkuvasta artikulaation prosessista. Koska merkitys on pelkästään eron jälki, se on aina ratkeamaton. Ratkeamattomuus johtuu siitä, että jälki on aina supplementti ja siitä, että se hajoaa jatkuvasti diskursiiviseksi prosessiksi” (1982a, 197).

Tämä tekstuaalisen subjektiviteetin teema liittyy suoraan kulttuuritutkimuksen problematiikkaan. Hall on luonnehtinut kulttuuritutkimuksen tämän hetken tilaa kokemuksta korostavan ja rakennetta korostavan paradigman väliseksi konfliktiksi (Hall 1982, 73). Jälkistrukturalistiset teoriat eivät kuitenkaan ole päässeet irti kokemuksen perustavasta roolista subjektiviteetin konstituutiosta, vaikka ne pyrkivät purkamaan kaikki ’transkendentiaaliset merkityt’, joista yksi on yksilön määrittelevä kokemuskelliseksi subjektiksi.

Esimerkiksi Kristevan ja Derridan kohdalla tämä pätee siinä määrin, kun he pitävät kiinni semioottisista merkitysteorioista, joissa on implisiittisesti läsnä fenomenologinen transkendentiaalisuus. Jälkistrukturalistisen immanenssin filosofian on tehtävä välinsä selväksi fenomenologisen diskurssin lisäksi myös semiotiikkaan. Tätä irtaantumista ei Grossbergin mukaan ole vielä viety loppuun sen enempää Kristevan kuin Derridan tuotannossa. Tämä tapahtuu kuitenkin Deleuzen ja Guattarin

rihmastoajattelussa ja Foucault’n vallan mikropolitiikan konseptiossa, jossa subjektiviteettia tarkastellaan ’vallan materialisaation’ näkökulmasta.

Deleuzen ajattelua voi luonnehtia ’transkendenttomaksi materialismiksi’ ja Foucault’n vallan mikropolitiikkaa taas subjektia asemoivien historiallisten ja yhteiskunnallisten suhteiden kontekstuaaliseksi analyysiksi. Juuri Deleuzen ja Foucault’n ajattelun anti-essentialistinen essentialismi on yhdistettävissä artikulaatioteoriaan, koska ne molemmat ovat kontekstuaalista ajattelua Hallin ’marxismia ilman takuita’ hengessä. Jälkistrukturalistiset viestintämallit joutuvat suurimpiin ongelmiin juuri ’tekstuaalisen subjektiviteetin’ ja ’vapaasti kelluviin merkitsijöihin’ perustuvan viestintäkäsityksensä kanssa.

Subjektiteorian toimimattomuuteen liittyvät ongelmat löytyvät myös Changin artikkeleista. Grossbergin tavoin Chang kytkee ne kysymykseen jälkistrukturalismista ja sen ylittämisen mahdollisuuksista postmodernissa kontekstissa. Chang yrittää artikkeleissaan luoda hermeneuttisesti luoduttua käsitystä viestinnästä Derridan tekstuaalista viestintäkonseptiota vastaan samalla kuitenkin tunnustaen lineaarisen viestintäkonseptin dekonstruktion välttämättömyyden. Baudrillardin viestintäajattelun esittelyssään Chang (1986) taas näkee Baudrillardin käsitysten simulaatiosta ja hyperreaalisuudesta tarjoavan vahvan postmodernisuutta koskevan teorian. Chang osoittaa, miten Baudrillardin merkkifunktion uudelleen ajatteleva suhteessa nykyiseen yhteiskunnalliseen elämään on antanut aseita marxilaisen poliittisen taloustieteen, semiotiikan ja erityisesti yhdysvaltalaisen viestintäajattelun radikaaliin kritiikkiin. Samalla se merkitsee Baudrillardin siirtymistä pois jälkistrukturalistisesta problematiikasta.

Myös Nelson (1986) pyrkii osoittamaan, miten jälkistrukturalistisissa viestintäteorioissa hylätään käsitykset viestinnästä niin kulttuurisena prosessina, informaation vaihtona kuin interaktiivisena prosessina. Jälkistrukturalistit kieltävät Nelsonin mukaan kontekstittomien merkitysten olemassaolon. Tällaisia merkityksiä ei voi lineaarisen mallin tavoin siirtää koherentilta subjektilta toiselle koherentille subjektille. Viestinnässä on aina kysymys väärästä kommunikaatiosta (miscommunication) ja subjektin nähdään muodostuvan mitä moninlaisimmista ja ristiriitaisista positioista, jotka muuntuvat kulttuuristen voimien muutosten mukana.

Baudrillardin ajattelun soveltaminen joukkoviestintään merkitsee myös yleisösubjektin 'dekonstruomista'. Sen käyttökelpoisuus voidaan kyseenalaistaa teoreettisena kategoriana, koska sen oletettu referentti on itse asiassa diskursiivinen todellisuus. Diskursiivisella yleisön käsitteellä Chang (1987) samoin kuin Chen (1987) haluavat korvata 'psykologis-sosiologisen' yleisön käsitteen, joka sisältyy viestintäprosessin lähettäjä/vastaanottaja -malliin. Grossberg (1989b) puolestaan haluaa kritisoida sellaisia näkemyksiä yleisösubjektista, jotka perustuvat eroihin, perustuivat nämä erot sosiaalisiin asemiin tai kokemuksiin, kuten alakulttuuriteorioiden näkemyksissä resistansseista subjekteista (jolloin jokaisesta yleisöstä tulee ainutkertainen) tai poliittiseen epistemologiaan, jolloin tietyt joukkoviestinnälliset käytännöt asetetaan etusijalle sen perusteella, miten tehokkaasti niissä on hylätty humanistinen subjekti (kuten tapahtuu Screen -teorian avangardistiset vs. realistiset tekstit konseptiossa). Grossberg (1988b) asettuu tietyin varauksin kannattamaan Radwayn etnografista lähestymistapaa haluttaessa selvittää tekstin ja yleisön välisiä suhteita.

Jälkistrukturalistisissa subjektiteorioissa

descartesilaisen transkendentiaalisen filosofian subjekti/objekti -erottelu korvautuu yksilö/diskurssi -dikotomialla, joka "paikantaa yksilön aina samaan paikkaan diskurssin sisässä" (1982c, 75-76). Jos dekonstruktiiivisessa ajattelussa diskurssi 'asemoi' yksilöitä – yksilön identiteetti on toisin sanoen hajotettu tai fragmentoitu määrätyn diskurssin tai eron kontekstiin – niin Grossbergin kehittämässä kulttuuritutkimuksessa subjektit ovat 'artikuloituja' subjekteja Deleuzen rihmastoajattelun ja Foucault'n diskurssiteorian mielessä.

Tästä teoriaperinteestä nousevat Grossbergin affektiivisen viestinnän ja postmodernin populismin teoriat. Vaikka ne ovat teoreettisilta sitoumuksiltaan jälkistrukturalistia, kun Grossberg kytkee ne osaksi artikulaatioteoriaansa, ne muuttuvat tässä kontekstissa 'käytännöllisiksi'. Grossberg pyrkii niitä hyödyntämällä paikantamaan postmodernismiin sisältyviä 'affektiivisten käytäntöjen' rakenteita nykykulttuurin sisässä.

Grossberg korostaa, että "kulttuurisia väitteitä koskeva ymmärryksemme riippuu ratkaisevasti siitä, miten tietyt yleisöt niitä ulokoodaavat, miten niitä käytetään ja miten niitä nautitaan" (1988a, 274). Grossberg pitää postmodernismia populaarin orastavana aspektina ja tästä syystä sen tutkiminen on mielekästä. Hän näkee, että populismissa on poliittista potentiaalia. Hän haluaa liittää populistin affektiiviset käytännöt osaksi kulttuuristen voimavarojen artikulaatiosta käytävää kamppailua. Tässä hänen näkemyksensä eroaa perustavalla tavalla vallitsevista postmodernismia koskevista konseptioista, jotka tarkastelevat sitä vain tiettynä esteettisenä vaiheena taiteen yleisessä kehityksessä.

Miten Grossberg käyttää postmodernia teoriaa arkielämän käytäntöjen kritiikkina, käy ilmi parhaiten hänen 'postmodernia populismia' ja 'affektiivista viestintää' sivuavista

artikkeleistaan (1987a, 1988a, 1988d) sekä erityisesti hänen rock -kulttuuria koskevista tutkimuksistaan (1983b, 1984b, 1984c, 1986b, 1986c, 1987c, 1988e), joita en kuitenkaan tässä artikkelissa käsittele.

Television kohdalla Grossbergia kiinnostaa ”miten televisio omaksuu tiettyjä ’postmodernistisia’ käytäntöjä ja mitä niiden populaarisuus kertoo kulttuurisessa maastossa käytävästä kamppailusta ja valtasuhteista” (1987a, 29).

Postmodernin television ensijaiset efektit eivät niinkään liity empiiristä tiedotustutkimusta kiinnostavaan käyttäytymiseen ja semioottista kiinnostaviin merkityksiin ja subjektiivisiin kuin jälkistrukturalismia kiinnostaviin affektien investointeihin. Tekstien representaatiomuotojen ja tulkintaehtojen sijasta meidän tulee tutkia niiden affektiivisia rakenteita. Ne saadaan selville tarkastelemalla tv-tekstejä osana laajempaa kontekstia, joissa näistä teksteistä tulee osa vastaanottajien affektitaloutta.

Affektien kautta joukkoviestinnälliset tekstit muokkaavat uudelleen (1) identiteetteihin ja eroihin liittyvää valtaa ja mielihyvää ja (2) ideologian ja affektien välistä suhdetta. ”Yhdessä nämä määrittelevät televisiota ympäröivän affektiivisen talouden” väittää Grossberg (emt 32) ja samaa mieltä ovat monet muut postmodernistista konjunkturalismia edustavat kulttuuritutkijat (esim. Morris 1988, 1990; Ross 1987, 1989, 1990; Mellen-camp 1990).

Viestinnällisten käytäntöjen affektiivinen talous ei operoi merkityksillä vaan tunteilla, mielialoilla, nautinnolla, haluilla, intensiteeteillä ja muilla vastaanottajan ’emotionaalisilla rekistereillä’. Postmodernismissa kaikki ”tuntuu” erilaiselta. Tämä tunne ei liity ainoastaan esteettisiin käytäntöihin, vaan laajaan joukkoon elämäkokemuksia ja historiallisia

tapahtumia. Jos näin on, silloin affektien teorian on kyettävä selittämään (1) mitkä ovat ne monimutkaiset määräytymismekanismit tai ehdot, jotka tekevät ’tunteen’ mahdolliseksi ja (2) mitkä ovat ne efektit, joita yritämme kuvata orastavana historiallisena ”tunteena”, mitkä ne ehdot, jotka se tekee mahdolliseksi (1988a, 275).

Affektien teorian lähtökohdat Grossberg kiinnittää Nietzscheen vallan tahdon ja Freudin psyykkisen energian käsitteisiin, jotka ovat myös jälkistrukturalismin ’antiessentialistisen’ psykoanalyysin merkittävimmät virkkeenantajat ja joissa on siirrytty Freudin realistisesta egosta hänen narsistisen egonsa käsitteeseen (kts. Grosz 1990, 24-49). Nietzscheen vallan tahdon genealogisen periaatteen Grossberg tulkitsee tuottavan samanaikaisesti kvantitatiivisen eron voimien ja kvalitatiivisen identiteetin välillä. Lisäksi se on kontekstuaalisesti spesifi – subjekti aina artikuloituu tiettyyn kontekstiin. Se on määräytynyt sen kautta, mikä sitä määrää. Se on itse aina niiden voimakenttien konkreettinen tuote missä se operoi. Freudin psyykkisen energian käsite taas kytkee sen tämän teorian topografisiin, dynaamisiin ja erityisesti ekonomisiin perspektiiveihin. Topografinen perspektiivi konstruoi suhteiden elementtien strukturaalisen mallin (ego-id-superego). Dynaaminen perspektiivi muodostuu ristiriidassa olevien voimien taistelulentästä (tietoinen, tiedostamaton). Ekonomisen perspektiivin muodostaa energian jakamisen ja kiertokulun määrittelemän tilan (katheksiksen talouden).

Näin affekti on sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen. Kvantitatiivisesti se on (freudilaisella terminologialla) mitattavissa olevaa ’määrää’ ja kvalitatiivisesti se voidaan ymmärtää tietyn mielentilaksi (tai emotionaaliseksi asenteeksi). Affektiivisuus on täten toimijan toimintaa ohjaava ’luonnestruktuuri’. Se mää-

rittelee hänen emotionaaliset suhteensa maailmaan. Affektiiviset suhteet ovat postmodernissa populismissa syrjäyttäneet tiedolliset ja merkityssuhteet ja siksi otteen saaminen affektitaloudesta on Grossbergille oleellista postmodernin tilan ymmärtämisessä.

Grossberg erottaa siinä kaksi tasoa: halun libidinaalisen talouden ja mielentilan affektiivisen talouden. Affekti määrittelee poliittisen intervention mahdollisuuden ehdot. Grossberg kuitenkin korostaa, että se on ekonomisesti ja libidinaalisesti neutraali. Vasta kun se artikuloidaan tiettyihin yhteiskunnallisiin suhteisiin tiettyjen historiallisten ehtojen valitessa se saa 'poliittista' ja 'kulttuurista' potentiaalia. "Vain jos tunnustamme jokapäiväisessä elämässämme toimivat erilaiset taloudet, voimme ymmärtää sekä erilaisten yhteiskunnallisten käytäntöjen että jokapäiväisen elämän maaston ristiriitaisuuden erityisyyden", tiivistää Grossberg (emt. 285) näkemysensä affektiivisen viestinnän merkityksestä postmodernin popularismin tutkimuksessa.

Affekti toteuttaa sekä jälkistrukturalismin 'antiessentialismin' että artikulaatioteorian 'kontekstualismin' oleelliset vaateet. Ensiksi se tuottaa asignikoivia erojen systeemejä. Toiseksi se kuvaa historiallisesti materiaalisen asenteen tai suuntautumisen erilaisia muotoja ja organisaatiotapoja. Kolmanneksi se ei ole subjektiivinen ominaisuus vaan historiallisesti erityinen prosessi, jossa subjekti määrittellään niiden intensiivisten kvaliteettien (affektiivisten tilojen) kautta, joiden läpi se kulkee. Neljänneksi affektiivisellä tasolla toimivassa käytäntöjen realisoinnissa ei ole kyse kontrollista, suuntaamisesta tai merkityksestä. Nämä kaikki affektiivisuuteen liittyvät piirteet merkitsevät irtaantumista subjektia ja subjektin 'tarverakennetta' koskevista essentialisoivista näkemyksistä. Anti-essentialistisena essentialis-

tina Grossberg myötäilee jälkistrukturalismin tekstuaalisia näkemyksiä subjektin libidotaloudesta, mutta artikulaatioreetikkona hän pyrkii kytkemään nämä affektiiviset käytännöt osaksi niitä konteksteja, joissa niille voidaan antaa tietty 'yhteiskunnallinen' tulkinta.

Lopuksi

Kysyttäväksi tietenkin jää, ovatko prosessuaaliset viestintämallit kyenneet vastaamaan episteemisessä järjestyksessä mahdollisesti tapahtuneeseen muutokseen. Toisin sanoen onko niin, että se yhteiskunnallinen tila, jota neljä edeltävää viestintämallia ovat tutkineet on jo menneisyyttä, jolloin myös niiden tutkimuskäytännöt olisivat menettäneet otteensa uudesta tutkimusobjektista: ne tutkivat vielä porvarillista yhteiskuntaa, vaikka niiden tulisi tutkia kontrolloidun kulutuksen yhteiskuntaa (Lowe 1982), jota Foucault kutsuu panoptikaaliseksi yhteiskunnaksi ja jota tiedotusopillisesta näkökulmasta ovat tarkastelleet juuri Finlay (1986) ja Poster (1984). Koska en halua olla näin kriittinen, nimitän tätä 'koodin hallitsemää' (Baudrillard) yhteiskuntaa hedonistisen konsumerismin hallitsemaksi merkkien valtakunnaksi.

Mutta onko myös niin, että kriittisiltä tutkijoilta (hallinnollisista nyt puhumattakaan) on jäänyt tämän kontrolloidun, panoptikaalisen, simulaatiivisen, jne. 'merkkiyhteiskunnan' erityispiirteet huomiotta: herruudesta vapaa kommunikaatioyhteisö (Habermas) tai lingvistinen terapia (Marcuse) voivat kyllä hyvin käydä porvarillisen yhteiskuntamuodon kriitikistä, mutta eivät enää merkkien valtakunnan kriitikistä, yhteiskunnallisen muodostuman, jonka tiedotusopillisesti sivistynein mielenruoijani kiteyttää seuraavasti:

Kansa, ruumiiden kuuliainen ja hyödyllinen joukko toiseksi luonnoksi muuttuneen voiman kätkemissä

koskaan päättymättömissä kuulusteluissa
 Näkemisen mahdollistavien keinojen tieteen
 saavutus
 huolellisesti punnittu ja taitava julkisuusjärjestelmä
 Johtajien hymyilevien kasvojen alituinen läsnäolo
 Ei piilopaikkoja, ei hämäräperäisiä kohtaus-
 paikkoja
 Läpikotaisin oivallettu yksityiskohdan
 äärettömyyden herruus
 jonka kautta valta saa otteen ruumiista
 lannistaa hyödyttömän liikehännän
 kaikenlaisen turhan säpinän
 aineellisen hyvän kasvuksi
 Tunnukseton liikkuminen
 mahdotonta
 Valtion tunnus
 toimiva katselujärjestelmä
 (Aronpuro 1983, 42-43).

Tässä on luonnehdittu runollisesti se 'säpinätömän yhteiskunnan' panoptikaalinen yhteiskuntajärjestys (tuo 'katselujärjestelmä'), jonka 'taitavasta julkisuusjärjestelmästä' meidän tiedotustutkijoina olisi saatava ote. Saattaa kuitenkin olla niin että parhaankin teoreetikon ote kirpoaa, myös tämän artikkelin kirjoittajan, kun häntä muistutetaan erään toisen tunnetun ajattelijan jo ammuin esittämästä väitteestä: "kaikkien kuolleiden sukupolvien perinteet painavat vuorenraskaina elävien aivoja". Laskeutukaamme siitä huolimatta vuorilta ja julistakaamme Jumala kuolleeksi!

Päätän tiedotusopin teorianhistorian puoskaroinnin tähän postmoderniin aforismiin, jonka jokainen lukija – kaltaiseni – saa tulkita niin kuin parhaaksi taitaa!

Kirjallisuus

- ADORNO, Theodor. Scientific Experiences of a European Scholar in America. Teoksessa *The Intellectual Migration. Europe and America, 1930-1960*, ss. 338-370. Eds. D. Fleming & B. Bailyn. Cambridge: Harvard University Press 1969.
- ARONPURO, Kari. Merkkillistä menoa. Helsinki, Kirjayhtymä 1983.
- BAUDRILLARD, Jean. *The Evil Demon of Images*. Sydney, Power Institute Publications 1987.
- BAUDRILLARD, Jean. *Fatal Strategies*. New York, Semiotext(e) 1990.
- BAUER, Raymond & BAUER, Alice. America, Mass Society and Mass Media. *The Journal of Social Issues* XVI:3, 87-152, 1960.
- BLUMLER, Jay G. Communication and Democracy: The Crisis Beyond and the Ferment Within. *Journal of Communication* 33:3, 166-173, 1983.
- CAREY, James. A Cultural Approach to Communication. *Communication* 2:1, 1-22, 1975.
- CAREY, James. Mass Communication Theory and Cultural Studies. Teoksessa *Mass Communication and Society*, ss. 409-426. Eds. M. Gurevitch & J. Woollacott. London, Edward Arnold 1977.
- CAREY, James. The Mass Media and Critical Theory: An American View. *Communication Yearbook* vol. 6, 18-33. Beverly Hills, Sage 1982.
- CAREY, James. The Origins of the Radical Discourse on Cultural Studies in the United States. *Journal of Communication* 33:3, 311-333, 1983.
- CAREY, James. Overcoming Resistance to Cultural Studies. *Mass Communication Review Yearbook* vol. 5, 27-39, 1985.
- CAREY, James. *Communication as Culture*. New York, Unwin Hyman 1989.
- CHANEY, David. Fictions in Mass Entertainment. Teoksessa: GUREVITCH, N. & WOOLLACOTT, J. (eds.). *Mass Communication and Society*, ss. 439-457. London, Edward Arnold 1977.
- CHANG, Briankle G. Mass, Media, Mass Media-tion: Jean Baudrillard's Implosive Critique of Modern Mass-Mediated Culture. *Current Perspectives in Social Theory* 7, 157-181, 1986.
- CHANG, Briankle G. World and/or Sign: Toward a Semiotic Phenomenology of the Modern Life-World. *Human Studies* 10:3-4, 311-331, 1987a.
- CHANG, Briankle G. Deconstructing the Audience: Who Are They and What Do We Know about Them. *Communication Yearbook* vol. 10, 649-665. Beverly Hills: Sage 1987b.
- CHANG, Briankle G. Deconstructing Communication: Derrida and (Im)possibility of Communication. *History of European Ideas* 9:5, 553-568, 1988.
- CHANG, Briankle G. Viestintä dekonstruktion jälkeen. Kohti viestinnän fenomenologista ontologiaa. *Tiedotustutkimus* 12:3, 7-22, 1989.
- CHEN, Kuan-Hsiang. Mass Media and Postmodernity: The Cultural Politics of Silencing in Jean Baudril-

- lard. *Communication Yearbook* vol. 10, 666-684. Beverly Hills, Sage 1987.
- DAHLGREN, Peter. TV News and the Suppression of Reflexivity. *Teoksessa Mass Media and Social Change*, ss. 101-113. Eds. E. Katz & T. Szecskö. Beverly Hills, Sage 1981.
- DAVIS, Dennis & BARAN, Stanley. *Mass Communication and Everyday Life. A Perspective on Theory and Effects*. Belmont, Wadsworth Publishing Company 1981.
- DELIA, Jesse. *Communication Research: A History*. *Teoksessa Handbook of Communication Science*, ss. 20-98. Eds. C.E. Berger & S.H. Chaffee. Beverly Hills, Sage 1987.
- DUNCAN, Hugh D. *Communication and Social Theory*. New York, The Bedminster Press 1962.
- ECO, Umberto. *Innovation and Repetition. Between Modern and Postmodern Aesthetics*. *Daedalus*, 114:4, 161-184, 1985.
- FINLAY, Marika. *Powermatics. A Discursive Critique of New Technologies*. London, Routledge & Kegan Paul 1987.
- FISKE, John. *British Cultural Studies and Television*. *Teoksessa Channels of Discourse. Television and Contemporary Criticism*, ss. 254-289. Ed. R. Allen. Chapel Hill, University of North Carolina Press 1987.
- GARNHAM, Nicholas. *Toward a Theory of Cultural Materialism*. *Journal of Communication* 33:3, 314-329, 1983.
- GITLIN, Todd. *The Whole World Is Watching. Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkley, University of California Press 1980.
- GOLDING, Peter & MURDOCK, Graham. *Theories of Communication and Theories of Society*. *Communication Research* 5:3, 339-356, 1978.
- GORDON, George N. *The Languages of Communication. A Logical and Psychological Examination*. New York, Hasting House 1969.
- GROSZ, Elizabeth. *Jacques Lacan. A Feminist Introduction*. London, Routledge 1990.
- GROSSBERG, Lawrence. *Cultural Interpretation and Mass Communication*. *Communication Research* 4:3, 339-360, 1977.
- GROSSBERG, Lawrence. *Interpreting the 'Crisis' of Culture in Communication Theory*. *Journal of Communication* 29:1, 56-68, 1979a.
- GROSSBERG, Lawrence. *Language and Theorizing in the Human Sciences*. *Studies in Symbolic Interaction* vol. 2, 189-231, 1979b.
- GROSSBERG, Lawrence. *Does Communication Theory Need Intersubjectivity? Toward an Immanent Philosophy of Interpersonal Relations*. *Communication Yearbook* vol. 6, 171-205. Beverly Hills, Sage 1982a.
- GROSSBERG, Lawrence. *The Ideology of Communication: Post-Structuralism and the Limits of Communication*. *Man and World* 15:1, 83-101, 1982b.
- GROSSBERG, Lawrence. *Experience, Signification and Reality: The Boundaries of Cultural Semiotics*. *Semiotica* 41:1/4, 73-106, 1982c.
- GROSSBERG, Lawrence. *Cultural Studies Revisited and Revised*. *Teoksessa Communication in Transition*, ss. 39-70. Ed. M. Mander. New York, Praeger 1983a.
- GROSSBERG, Lawrence. *The Politics of Youth Culture: Some Observations on Rock and Roll in American Culture*. *Social Text* 8, 104-126, 1983b.
- GROSSBERG, Lawrence. *Strategies of Marxist Cultural Interpretation*. *Critical Studies in Mass Communication* 1:4, 392-421, 1984a.
- GROSSBERG, Lawrence. *"I'd Rather Feel Bad Than Not Feel Anything at All": Rock and Roll, Pleasure and Power*. *Enclitic* 8:1-2, 94-110, 1984b.
- GROSSBERG, Lawrence. *The Social Meaning of Rock and Roll*. *One Two Three Four* 1:2, 13-21, 1984c.
- GROSSBERG, Lawrence. *History, Politics and Postmodernism: Stuart Hall and Cultural Studies*. *Journal of Communication Inquiry* 10:2, 61-77, 1986a.
- GROSSBERG, Lawrence. *Teaching the Popular*. *Teoksessa Theory in Class Room*, ss. 177-200. Ed. C. Nelson. Urbana, University of Illinois Press 1986b.
- GROSSBERG, Lawrence. *The In-Difference of Television*. *Screen* 28:2, 28-46, 1987a.
- GROSSBERG, Lawrence. *Critical Theory and the Politics of Empirical Research*. *Mass Communication Yearbook* vol. 6, 85-103. Beverly Hills, Sage 1987b.
- GROSSBERG, Lawrence. *The Politics of Music: American Images and British Articulations*. *Canadian Journal of Politics and Social Theory* 11:1-2, 144-151, 1987c.
- GROSSBERG, Lawrence. *Rock and Roll in Search of Audience*. *Teoksessa Popular Music and Human Communication*, ss. 175-197. Ed. J. Lull. Beverly Hills, Sage 1987d.
- GROSSBERG, Lawrence. *Postmodernity and Affect: All Dressed Up With No Place to Go*. *Communication* 10:4, 271-293, 1988a.

- GROSSBERG, Lawrence. Wandering Audiences, Nomadic Critics. *Cultural Studies* 2:3, 377-391, 1988b.
- GROSSBERG, Lawrence. Rockin' With Reagan, or the Mainstreaming of Postmodernity. *Culture Critique* 10, 123-149, 1988c.
- GROSSBERG, Lawrence. It's a Sin. *Essays on Postmodernism, Politics and Culture*. Sydney, Power Publications 1988d.
- GROSSBERG, Lawrence. Putting the Pop Back into Postmodernism. *Teoksessa Universal Abandon*, ss. 167-190. Ed. A. Ross. Minneapolis: Minneapolis University Press 1988e.
- GROSSBERG, Lawrence. The Circulation of Cultural Studies. *Critical Studies in Mass Communication* 8:4, 413-420, 1989a.
- GROSSBERG, Lawrence. The Context of Audience and the Politics of Difference. *Australian Journal of Communication* 16:4, 13-35, 1989b.
- GROSSBERG, Lawrence. The Formation of Cultural Studies: An American in Birmingham. *Strategies* 2:1, 114-149, 1989c.
- HALL, Stuart. Cultural Studies and the Center: Some Problematics and Problems. *Teoksessa Culture, Media, Language*, ss. 15-47. Eds. S. Hall ym. London, Hutchinson 1980.
- HALL, Stuart. The Rediscovery of 'Ideology': Return of the Repressed in Media Studies. *Teoksessa Culture, Society and the Media*, ss. 56-90. Eds. M. Gurevitch ym. London, Hutchinson 1982.
- HARDT, Hanno. *Social Theories of the Press*. Beverly Hills, Sage 1979.
- HARDT, Hanno. Communication and Economic Thought: Cultural Imagination in German and American Scholarship. *Communication* 10:2, 141-163, 1988.
- HARDT, Hanno. British Cultural Studies and the Return of the 'Critical' in American Mass Communication Research: Accommodation or Radical Change?, *Communication Yearbook* vol. 12, 558-600, 1989.
- HIRSCH, Paul M. Production and Distribution Roles Among Cultural Organizations: On the Division of Labor Across Intellectual Disciplines. *Social Research* 45:2, 315-330, 1978.
- KATZ, Elihu & BLUMLER, Jay G. & GUREVITCH, Michael. Uses of Mass Communication by the Individual. *Teoksessa Mass Communication Research. Major Issues and Future Directions*, ss. 11-35. Eds. W.P. Davison & F.T.C. Yu. New York, Praeger 1974.
- LANIGAN, Richard. *Phenomenology of Communication*. Merleau-Ponty's Thematics in Communicology and Semiology. Pittsburgh, Duquesne University Press 1988.
- LAZARFELD, Paul. *An Episode in the History of Social Research: A Memoir*. *Teoksessa The Intellectual Migration. Europe and America, 1930-1960*, ss. 270-337. Eds. D. Fleming & B. Baily. Cambridge, Harvard University Press 1969.
- LAZARFELD, Paul & MERTON, Robert. *Mass Communication, Popular Taste and Organized Social Action*. *Teoksessa Mass Culture*, ss. 457-573. Ed. B. Rosenberg & D.M. White. The Free Press of Glencoe 1957.
- LOWE, Donald M. *History of Bourgeois Perception*. Chicago, University of Chicago Press 1982.
- MELLENCAMP, Patricia. *Indiscretions. Avant-Garde Film, Video & Feminism*. Bloomington, Indiana University Press 1990.
- MILLS, C. Wright. *Power Elite*. London, Oxford University Press 1956.
- MORRIS, Meaghan. *The Pirate's Fiancee. Feminism, Reading, Postmodernism*. London, Verso 1988.
- MORRIS, Meaghan. *Banality in Cultural Studies*. *Teoksessa Logics of Television. Essays in Cultural Criticism*, ss. 14-43. Ed. Patricia Mellencamp. Bloomington, Indiana University Press 1990.
- MURDOCK, Graham. *Critical Inquiry and Audience Activity*. *Teoksessa Rethinking Communication* vol. 2, ss. 226-249. Ed. B. Dervin. London, Sage 1989.
- NELSON, Cary. Poststructuralism and Communication. *Journal of Communication Inquiry* 9:2, 2-15, 1986.
- NEWCOMB, Horace & HIRSCH, Paul. *Television as Cultural Forum*. *Teoksessa Interpreting Television. Current Research Perspectives*, ss. 58-73. Eds. W.D. Rowland & B. Watkins. Beverly Hills, Sage 1984.
- NIMMO, Dan & COMBS, James T. *Nightly Horrors. Crisis Coverage by Television Network News*. Knoxville, University of Texas Press 1985.
- PARSONS, Talcott & WHITE, Winston. *Popular Culture and the Structure of American Society*. *The Journal of Social Issues* XVI:3, 153-163. 1960.
- POSTER, Mark. *Foucault, Marxism & History. Mode of Production versus Mode of Information*. Cambridge, Polity Press 1984.
- ROSENGREN, Karl Erik. *Communication Research One Paradigm, or Four?* *Journal of Communication*

- 33:3, 185-207, 1983.
- ROSS, Andrew. 'Miami Vice': Selling In. *Communication* 9:3, 305-334, 1987.
- ROSS, Andrew. *No Respect. American Intellectuals and Culture*. New York, Routledge 1989.
- ROSS, Andrew. *Techno-Ethics and Tele-Ethics: Three Lives in the Day of 'Max Headroom'*. Teoksessa *Logics of Television. Essays in Cultural Criticism*, ss. 138-155. Ed. Patricia Mellencamp. Bloomington, Indiana University Press 1990.
- SILVERSTONE, Roger. *Messages of Television. Myth and Narrative in Contemporary Culture*. London, Heinemann Educational Books 1981.
- STREETER, Thomas. *An Alternative Approach to Television Research. Development in British Cultural Studies at Birmingham*. Teoksessa *Interpreting Television. Current Research Perspectives*, ss. 74-97. Eds. W.D. Rowland & B. Watkins. Beverly Hills, Sage 1984.
- TUCHMAN, Gaye. *Making News. A Study in the Social Construction of Reality*. New York, Free Press 1978.
- TUCHMAN, Gaye. *Women's Depiction by the Mass Media*. *Signs* 4:3, 528-542, 1979.
- TUCHMAN, Gaye. *Myth and Consciousness Industry: A New Look at the Effects of Mass Media*. Teoksessa *Mass Media and Social Change*, ss. 83-99. Eds. E. Katz & T. Szecskö. Beverly Hills, Sage 1981.
- TUCHMAN, Gaye. *Consciousness Industries and the Production of Culture*. *Journal of Communication* 33:3, 330-340, 1983.
- WHITE, Robert A. *Mass Communication and Culture: Transition to a New Paradigm*. *Journal of Communication* 33:3, 279-298, 1983.
- WITTGENSTEIN, Ludwig. *Tractatus-Logico-Philosophicus*. Porvoo, WSOY 1971.

Tiedotustutkimus ilmestyy v. 1991 seuraavasti

	deadline	ilmestyy
1/91	31.01	15.03
2/91	31.03	15.05
3/91	31.08	15.10
4/91	31.10	15.12

LÄHIKUVA on audiovisuaalisen kulttuurin tutkimukseen keskittyvä neljä kertaa vuodessa ilmestyyvä aikakauslehti.

Tilaushinnat:

1990 65 mk
1991 75 mk

Television ja videon erikoisnumero (4/89-1/90) 30 mk.

Tilaukset:

Lähikuva, Hanna Kangasniemi
PI 75, 20501 Turku
tai suoraan tilille
Postipankki TU 1690 053.